

Nr 135

Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsfrågor rörande armén; given Stockholms slott den 5 juni 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

SVEN ANDERSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag om att förlägga ett fredsförband till Arvidsjaur. Det nya förbandet föreslås överta benämning från Norrlands dragoner (K 4) i Umeå. Vidare föreslås att Göta livgarde (P 1) i Enköping läggs ned och att Södermanlands regemente (P 10) i Strängnäs utgår ur pansartruppernas organisation. Vid P 10 föreslås pansarutbildningen bli ersatt med infanteriutbildning. Huvuddelen av den verksamhet som f. n. bedrivs vid Upplands signalregemente (S 1) och staben för Uppsala-Västerås försvarsområden (Fo 47/48) i Uppsala föreslås bli flyttad till P 1:s etablissemang. Slutligen föreslås att arméns kompaniofficersskola (AKS) i Uppsala omlokaliseras till Skövde, att pansartruppernas kadett- och aspirantskola (PKAS), som nu är knuten till P 1 i Enköping, anknyts till Södra Skånska regementet (P 7) och att luftvärnsskjutskolan (LvSS) omlokaliseras från Solna till Norrtälje.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 5 juni 1973.

Närvarande: Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLM-QVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *vissa organisationsfrågor rörande armén* och anför.

Förläggning av ett nytt förband till övre Norrlands inland

Inledning

Försvarets fredsorganisationsutredning,¹ som tillsattes år 1967 för att utreda omfattningen och arten av lämpliga strukturförändringar i fredsorganisationen, fick år 1969 i uppdrag att utreda förutsättningarna för att förlägga ett nytt fredsförband till övre Norrlands inland. I direktiven angavs att det nya förbandet borde inriktas på att utbilda jägar-, gränsjägar- och fältjägarförband samt spaningsförband. Förbandet borde också tillfälligt kunna ta emot skolor och kurser från andra delar av landet, främst under vinterutbildningsperioden. Förslagen fick inte innebära att utbildningskontingenten för grundutbildning vid andra fredsförband inom Övre Norrlands eller Nedre Norrlands militärområden minskades. Utredningen skulle belysa konsekvenserna av att förbandet dimensionerades för grundutbildning av 500, 1 000 resp. 1 500 värnpliktiga. Särskilda undersökningar borde vidare göras av möjligheterna att åstadkomma ett billigt kasernetablisement och att göra administrationen vid förbandet så liten som möjligt. Utredningen skulle genomföras i två etapper. I den första etappen avsågs de tekniskt-ekonomiska förutsättningarna för lokaliseringen klarläggas och lämpliga platser inventeras. I den andra etappen skulle beräkningarna omsättas på en eller högst två alternativa platser.

Fredsorganisationsutredningen lämnade våren 1970 delbetänkandet (Ds Fö 1970:6) Förutsättningar för att förlägga ett nytt förband i norr, del 1, som avsåg första etappen. I betänkandet angavs bl. a. Arvidsjaur som en lämplig plats för det nya fredsförbandet.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av överbefälhavaren – efter hörande av chefen för armén – statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk – efter hörande av länsarkitekt-

¹ Utredningsman f. d. landshövdingen Eric Wesström intill den 1 januari 1972 och därefter riksdagsmannen Gunnar Gustafsson

terna i Västerbottens och Norrbottens län -- domänverket, länsstyrelsen i Västerbottens län -- efter att ha inhämtat yttranden från dåvarande Lycksele stad, sammanläggningsdelegerade för Lycksele kommunblock, Vilhelmina köping, Sorsele kommun, Stensele kommun och länsarbetsnämnden -- länsstyrelsen i Norrbottens län, 1962 års lokaliseringstudning, glesbygdsutredningen, Landsorganisationen i Sverige (LO) -- efter att ha inhämtat synpunkter från dåvarande Försvarsverkens civila personals förbund (FCPF) -- Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S), Statstjänstemännens riksförbund (SR) och Sveriges akademikers centralorganisation (SACO). Härutöver har Jokkmokks kommun inkommit med yttrande i frågan.

Fredsorganisationsutredningen fick år 1970 vissa tilläggsdirektiv för den andra etappen i utredningsuppdraget. Enligt dessa skulle det fortsatta utredningsarbetet inriktas på att lokalisera fredsförbandet till Arvidsjaur.

Fredsorganisationsutredningen har därefter i april 1971 lämnat delbetänkandet (Ds Fö 1971:1) Förutsättningar för att förlägga ett nytt förband i norr, del 2.

Remissyttranden över detta betänkande har avgetts av överbefälhavaren -- efter hörande av chefen för armén, vilken i sin tur inhämtat yttranden från militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde, militärbefälhavaren för Nedre Norrlands militärområde och chefen för värnpliktsverket -- försvarets sjukvårdsstyrelse, fortifikationsförvaltningen, värnpliktsverket, militärpsykologiska institutet, försvarets rationaliseringsinstitut, socialstyrelsen, statens vägverk -- efter hörande av vägförvaltningen i Norrbottens län -- luftfartsverket, arbetsmarknadsstyrelsen -- efter hörande av länsarbetsnämnden i Norrbottens län -- statens planverk, skolöverstyrelsen, domänverket, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen i Jämtlands län -- efter hörande av Jämtlands läns landsting -- länsstyrelsen i Västerbottens län -- efter hörande av Skellefteå kommun, Sorsele kommun och Norsjö kommun -- länsstyrelsen i Norrbottens län, kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m., 1968 års lokaliseringstudning, glesbygdsutredningen, Arvidsjaur kommun, Umeå kommun, Östersunds kommun, LO -- efter att ha berett Statsanställdas förbund (SF) tillfälle att yttra sig -- TCO-S, SR, SACO och Svenska samernas riksförbund.

Fredsorganisationsutredningens principförslag

Utgångspunkter

Utredningen anser att undersökningen om ett nytt arméförband i övre Norrlands inland inte ligger helt i linje med de ursprungliga utredningsdirektiven från år 1967. Direktiven om det nya förbandet har därför betraktats som anvisningar för en helt fristående utredning, som är avsedd att utnyttjas som utgångsvärden vid lokaliserings- och arbetsmark-

nadspolitiska överväganden i större sammanhang. Med anledning härav har utredningen utgått från att investeringskostnaderna för ett nytt förband kommer att bestridas utanför den militära utgiftsramen.

Direktiven innebär enligt utredningens uppfattning bl. a. att endast förhållandena i Västerbottens och Norrbottens län bör studeras. Utredningsarbetet har inriktats på de orter i det inre av dessa län som redan nu är centralorter för större områden och då främst på sådana orter som har föreslagits som prioriteringsorter av 1968 års lokaliseringstudering (SOU 1969:49 s. 87). Utredningen har dock inte undersökt orter med omfattande serviceutbud och en sådan näringsstruktur att de bedöms kunna fungera väl som centralorter även om det nya förbandet inte lokaliseras dit.

I den ort dit förbandet förläggs bör nuvarande serviceutbud utan alltför omfattande kostnader kunna byggas ut och förbättras så att orten blir attraktiv för personalen vid det nya förbandet. Detta anser utredningen vara en grundläggande förutsättning för rekrytering av fast anställd personal redan då förbandet byggs upp och utbildningen påbörjas. Förläggningsortens serviceutbud bör vara anpassat också för de värnpliktiga. Bra boendemiljö bidrar också till att den totala lokalisering- och arbetsmarknadseffekten ökar. Den ort som väljs till förläggningsort bör enligt utredningen dessutom ha eller kunna ges goda kommunikationer både till större orter inom Norrland och till Mellansverige.

Utredningen har mot denna bakgrund funnit att följande orter bör ingå i undersökningen, nämligen Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina, Lycksele, Jokkmokk och Sorsele.

Vid bedömning av vilken av de studerade orterna som bör föreslås som förläggningsort för det nya förbandet anser utredningen att militära effektivitetskrav bör få stor betydelse. Stor hänsyn måste vidare enligt utredningen tas till kravet på att utbildningsförbandet redan från början fungerar väl som militär utbildningsenhet.

Utredningen anser också att utbildningsbetingelserna, främst i fråga om kasernetablisement samt övnings- och skjutfält, måste vara gynnsamma. Vid uppbyggnaden av förbandet bör vidare stor vikt läggas vid arbetsmiljön.

För att förbandet skall fungera väl och ge ett gott utbildningsresultat måste enligt utredningens uppfattning särskild omtanke ägnas de värnpliktiga. En trivsam förläggnings- och fritidsmiljö bör skapas. Förbandet bör vidare inriktas på att bli betraktat som ett elitförband.

Utredningen uppger att den i sitt arbete har byggt på visst underlag som inhämtats från militära och civila myndigheter, i första hand från chefen för armén.

Överväganden

Förbandets organisation och storlek

Av det underlag som utredningen har inhämtat från chefen för armén framgår att krigsorganisationens personalbehov innebär att endast alter-

nativet med grundutbildning av 500 värnpliktiga kommer i fråga, om det nya förbandet blir av jägartyp. Detta medför emellertid enligt arméchefen att värnpliktiga som nu utbildas vid arméns jägarskola (JS) i Kiruna och vid Norrlands dragoner (K 4) i Umeå måste utbildas vid det nya förbandet.

På anmodan av utredningen har chefen för armén även undersökt förutsättningarna att grundutbilda 1 000 resp. 1 500 värnpliktiga vid det nya förbandet med inriktning på skytteutbildning. Alternativet med 1 000 värnpliktiga skulle enligt chefen för armén medföra att minst ett infanteriregemente i Mellansverige måste dras in. Genomförs alternativet med 1 500 värnpliktiga blir det ofrånkomligt att dra in minst två infanteriregementen. Chefen för armén avstyrker sådana indragningar med hänsyn till värnpliktsociala, personalpolitiska och utbildningsmässiga skäl.

Utredningen har för sin del funnit att starka skäl talar för ett förband för grundutbildning av 500 värnpliktiga. För detta alternativ talar bl. a. de tänkbara lokaliseringssorternas invånarantal och möjligheter att erbjuda en från värnpliktsocial synpunkt godtagbar service och fritidsmiljö. I dessa avseenden medger enligt utredningen inte någon av de studerade orterna att förbandet byggs ut för grundutbildning av 1 000 eller fler värnpliktiga.

Personal och rekrytering

Chefen för armén har beräknat personalbehovet vid ett förband för grundutbildning av 500, 1 000 resp. 1 500 värnpliktiga enligt följande tabell.

Kategori	Alternativ		
	500	1 000	1 500
Regementsofficerare (motsv.)	36	54	64
Kompaniofficerare (motsv.)	35	50	60
Plutonofficerare (motsv.)	61	105	139
Kontorspersonal	13	16	24
Övrig civil personal	50	65	75
Summa	195	290	362

Utredningen anser att en viktig och kanske avgörande förutsättning för att lokalisera ett förband till det inre av övre Norrland är att en fullgod rekrytering av den fast anställda personalen kan uppnås. Detta är enligt utredningen möjligt endast i alternativet med grundutbildning av 500 värnpliktiga.

Tillkomsten av ett förband på någon av de studerade orterna kommer enligt utredningen att öka yrkesvalsmöjligheterna och stimulera rekryteringen. Utredningen räknar med att både civila och fast anställt befäl, särskilt plutonofficerare, kan rekryteras lokalt, om serviceutbudet är tillräckligt.

Kasernetablisement och övningsfält

Enligt utredningen bör utformningen av och platsen för kasernetablisementet liksom utformningen av miljön i övrigt nog kartläggas och planeras innan förbandet etableras. I detta arbete bör personalorganisationerna liksom kommunerna tidigt medverka. Man bör därvid eftersträva en fördömlig inre och yttre miljö även om kostnaderna kan bli höga.

Chefen för armén beräknar behovet av mark enligt följande sammanställning.

	Alternativ		
	500	1 000	1 500
Kasernområde (byggbar mark)	50 ha	60 ha	75 ha
Övnings- och skjutfält	2 000 "	3 000 "	4 000 "

Av de undersökta orterna bedömer utredningen att Jokkmokk från övnings synpunkt är olämpligt som förläggningssort för det nya förbandet. Terräng- och markförhållandena är där ogynnsamma. Domänverket har också under hand uttalat att ett förband inte bör förläggas till Jokkmokk med hänsyn till närbelägna nationalparker.

Även Storuman och Sorsele har enligt utredningen olämplig övnings- terräng. Merkostnader uppstår också för att anlägga vägar inom de tänkbara övningsområdena på dessa orter.

Utredningen anser att Arvidsjaur, Vilhelmina och Lycksele är lämpliga från övnings synpunkt. Markförhållandena i Arvidsjaur och Lycksele är enligt utredningen mest gynnsamma och sinsemellan ungefär likvärdiga. Övningsområdet i Arvidsjaur har dock större utvecklingsmöjligheter. Dessutom anser domänverket att skogsvärdet i tänkbara övningsområden i Lycksele är högre än i Arvidsjaur.

Kommunikationer

Kommunikationerna till förläggningssorten bör enligt utredningen vara väl utbyggda och ha god standard. Förbandet bör ha direkt anslutning till järnväg för bl. a. transporter av tung materiel. Samtliga studerade orter har enligt utredningen möjlighet till sådana järnvägstransporter liksom till persontransporter på järnväg. Vagnätet inom förbandsorten samt mellan orten och närliggande större orter bör vidare enligt utredningen ha god standard. Här har utredningen funnit vissa brister beträffande samtliga undersökta orter särskilt under tjällossningsperioden. Förläggningssorten måste enligt utredningen inom rimligt avstånd också ha tillgång till flygfält med en banlängd av minst 1 200 m för militära transporter och civil passagerartrafik. I anslutning till Lycksele och Vilhelmina finns flygfält med otillräcklig kapacitet som vid lokalisering till någon av dessa orter måste utökas. Övriga orter saknar flygfält varför lokalisering till någon av dessa innebär att ett nytt flygfält måste anläggas.

Sammanfattningsvis anser utredningen att Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina och Lycksele från kommunikationssynpunkt har bättre förutsättningar att inrymma det nya förbandet än Jokkmokk och Sorsele.

Kostnadsberäkningar

Utredningen beräknar att investeringskostnaderna i 1969 års prisläge för ett nytt fredsförband överslagsmässigt kommer att uppgå till 125 milj. kr. Härtill kommer ca 15 milj. kr. per år för driften av förbandet.

Utredningens förslag

Utredningen konstaterar sammanfattningsvis att det är möjligt att i Arvidsjaur, Vilhelmina och Lycksele skapa gynnsamma utbildningsbetingelser för de förbandstyper som i första hand har studerats. Den andra etappen i utredningsarbetet kommer att ta sikte på en eller högst två av dessa tre orter. Utredningen anser att det inte är nödvändigt att i första etappen ta ställning till vilken typ av förband som skall utbildas vid det nya fredsförbandet. Utredningen anför dock att starka samhälls- och värnpliktssociala skäl talar för att förbandets utbildningskapacitet bör begränsas till grundutbildning av omkring 500 värnpliktiga.

Remissyttrandena

Allmänna synpunkter

Av remissinstanserna ställer sig de militära myndigheterna och *SR* i huvudsak negativa till att förlägga ett nytt fredsförband i övre Norrlands inland. *Överbefälhavaren* och *chefen för armén* anser att om ett nytt förband skall sättas upp i Norrland bör detta förläggas inom Kalix försvarsområde. Enligt arméchefens mening måste ytterligare alternativ för att främja sysselsättningen i övre Norrlands inland undersökas innan ställning tas till frågan om att sätta upp ett nytt fredsförband. Som en alternativ lokaliseringsåtgärd föreslår chefen för armén att verksamhet vid övre Norrlands tyg- och intendenturförvaltningar flyttas till det aktuella lokaliseringsområdet. Arméchefen framhåller vidare att det från utbildningssynpunkt är ofördelaktigt att förlägga värnpliktstjänstgöring till övre Norrlands inland och påpekar att inte heller beredskapsskäl kan åberopas för en sådan tjänstgöring. Den kan enligt hans uppfattning motiveras endast av lokaliseringpolitiska skäl. Arméchefen avstyrker bestämt att värnpliktstjänstgöringen används som instrument i lokaliseringpolitiken.

Arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, 1962 års lokaliseringstudning, glesbygdstuderingen och *LO* framhåller att ett nytt förband skulle innebära en betydelsefull förstärkning av sysselsättningen och näringslivet för den berörda orten och understryker att de arbetsmarknadspolitiska och lokaliseringpolitiska vinsterna av den aktuella lokaliseringen är av betydelse för hela övre Norrlands inland.

Utredningens utgångspunkter

Överbefälhavaren delar utredningens uppfattning att direktiven rörande det nya förbandet i Norrland inte bör sättas i direkt samband med de tidigare allmänna direktiven utan bör ses som anvisningar om en helt fristående utredning som kan utnyttjas som ett av utgångsvärderna vid lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska överväganden i ett större sammanhang. Överbefälhavaren utgår därför liksom utredningen från att investeringskostnaderna kommer att bestridas utanför den militära utgiftsramen.

Utredningens överväganden

Förbandets organisation och storlek

Under förutsättning att en förläggning av ett förband till övre Norrlands inland blir aktuell, delar *överbefälhavaren*, *chefen för armén*, *länsarkitekten i Norrbottens län*, *domänverket* och *Stensele kommun* utredningens uppfattning att det från social och lokaliseringpolitisk synpunkt är fördelaktigt om förbandet grundutbildar högst 500 värnpliktiga per år. I annat fall kan den militära personalen komma att bli ett alltför dominerande inslag i den valda ortens liv. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser emellertid att Lycksele har ett mycket väl utvecklat utbud av offentlig och enskild service och utan svårighet kan ta emot en utbildningskontingent på 1 000 värnpliktiga per år.

TCO-S erinrar om att enligt vad *chefen för armén* har uttalat alternativen med ett förband med 1 000 eller 1 500 värnpliktiga skulle innebära att minst ett resp. minst två infanteriregementen i Mellansverige behöver dras in. Om detta är riktigt innebär alternativen en upprepning i större skala av de förbandsomflyttningar som har skett tidigare och som har medfört stora ekonomiska problem och omfattande svårigheter för personalen. *TCO-S* utgår från att det ursprungliga förslaget om att lokalisera ett nytt förband i norr inte har förutsatts medföra sådana följdverkningar och anser att frågan bör uppmärksammas.

Med anledning av att ett nytt jägarförband har övervägts av fredsorganisationsutredningen framhåller *överbefälhavaren* och *arméchefen* att ett sådant förband är i särskilt stort behov av övningar med andra förband för att utbildningen i spaning och observation skall ge avsett resultat. Samgrupperingen av Västerbottens regemente (I 20) och K 4 i Umeå är bl. a. från dessa synpunkter synnerligen gynnsam. Överbefälhavaren och *chefen för armén* anser därför att ett jägarförband inte bör förläggas till övre Norrlands inland. Även i övrigt anser de att det från utbildningssynpunkt är en dålig lösning att förlägga ett mindre förband till en ort på stort avstånd från andra förband. Detta skulle enligt deras mening innebära en utveckling i motsatt riktning mot de krav på samgruppering av olika förband till större enheter som utvecklingen kräver. Dessutom behövs enligt *arméchefens* mening inget nytt jägarförband inom arméns krigs- och fredsorganisationer.

Personal och rekrytering

Chefen för armén, domänverket och FCPF anser i likhet med utredningen att en förutsättning för att personal skall kunna rekryteras i tillräcklig omfattning och stanna kvar i tjänst är att bostäder och skolor har god standard. *SR* framhåller att sysselsättningsmöjligheter för de anställdas familjemedlemmar, goda kommunikationer och låga kostnader för resor till och från orten är faktorer som med stor tyngd bör påverka valet av förlägningsort.

Chefen för armén finner det vara en brist att utredningen inte har visat om det är möjligt att uppfylla de uppställda kraven för att få en fullgod rekrytering. Före ett ställningstagande måste detta, enligt arméchefen, klarläggas.

1962 års lokaliseringsutredning ifrågasätter om det är realistiskt att ställa krav på speciellt goda rekryteringsförutsättningar i de orter som är aktuella. Varje ort kan inte enligt lokaliseringsutredningen uppfylla alla dessa krav. Den anser vidare att den militära personalen självfallet till större delen kommer att rekryteras från andra förband och utbildningsanstalter inom och utom Norrland. Den civila personalen bör däremot i största möjliga utsträckning rekryteras lokalt. Denna uppfattning delas av *länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Arbetsmarknadsstyrelsen understryker betydelsen av att möjligheterna att anställa kvinnlig personal särskilt uppmärksammas vid personalplaneringen för förbandet. Vidare anser styrelsen liksom *länsarkitekten i Norrbottens län* och *1962 års lokaliseringsutredning* att möjligheterna för de anställdas familjemedlemmar att få arbete på orten är ett krav som bör ges särskild tyngd.

Kasernetablisement och övningsfält

Överbefälhavaren, chefen för armén, FCPF och *SR* framhåller i likhet med utredningen att en noggrann planläggning av etablisementets förläggning och utformning bör göras för att bidra till trivseln för såväl fast anställda och värnpliktiga som för ortens befolkning. Det är därför nödvändigt att personalorganisationerna och berörd kommun får medverka på ett tidigt stadium. En föredömlig arbetsmiljö måste eftersträvas vid det nya förbandet även om kostnaderna blir högre än vid andra förband. Kasern- och förrådsbyggnader, verkstäder och ekonomilokaler m. m. måste vara av hög klass och personalresurserna så stora att arbetet kan bedrivas smidigt och effektivt.

Domänverket finner att utredningens förslag till övningsområden gäller mark som till större delen är kronoparker. Om fredsförbandet skulle lokaliseras till Arvidsjaur, föreslår domänverket att ett område sydväst om centralorten tas i anspråk som militärt övningsområde. I anslutning till Vilhelmina har ett övningsområde rekognoserats nordost om samhället. Området berör delar av kronoparken Aronsjökullarna inom Malgo-majs revir. Ett utnyttjande av detta område kommer enligt domänverket att förorsaka förhållandevis stora skador. Skulle det nya fredsförbandet

lokaliseras till Vilhelmina, vill domänverket dock inte motsätta sig att området tas i anspråk som militärt övningsfält. Om fredsförbandet skulle lokaliseras till Lycksele, anser domänverket att ett område som rekognoserats öster om staden bör användas som militärt övningsfält. Med hänsyn till det intrång i skogsdriften som föreslagna övningsområden kommer att förorsaka bedömer domänverket att Arvidsjaur är att föredra som lokaliseringsort framför Vilhelmina och Lycksele.

Kommunikationer

Statens planverk och *länsarkitekten i Norrbottens län* framhåller att lokaliseringen av det nya förbandet också bör medverka till att förbättra kommunikationsläget för övre Norrlands inland. Befolkningsunderlaget för reguljärt flyg anses vara för litet för en kommersiellt driven flygtrafik oavsett vilken ort som väljs. Därför måste flygtrafiken enligt planverkets och länsarkitektens mening studeras särskilt. Liknande synpunkter förs fram även av *sammanläggningsdelegerade för Lycksele kommunblock*.

Kostnadsberäkningar

Chefen för armén framhåller att investeringarna för ett förband med en utbildningskontingent på 500 man blir förhållandevis höga beroende på service- och vårdanordningar m. m. Även driftkostnaderna vid förbandet blir höga. Enligt chefens för armén beräkningar är medelkostnaderna för att grundutbilda en värnpliktig vid infanteriet med nuvarande utbildningsenheter på ca 1 000 man 19 500 kr. För ett förband av nu aktuell storlek, 500 man, skulle kostnaderna enligt chefen för armén stiga till 25 000 kr. per värnpliktig. Merkostnaderna för driften av ett nytt förband med endast 500 man skulle sålunda uppgå till 2,75 milj. kr. per år, samtidigt som utbildningseffekten går ned.

Val av förläggningsort

De flesta remissinstanserna ansluter sig till utredningens uppfattning att Arvidsjaur, Lycksele och Vilhelmina är de orter som i första hand bör komma i fråga för lokalisering av det nya förbandet. Av dessa orter förordar *överbefälhavaren*, *chefen för armén*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* Arvidsjaur. Som tidigare har nämnts i samband med redogörelsen för förbandets övningsfält har domänverket samma uppfattning. Arméchefen framhåller emellertid att Arvidsjaur f. n. saknar gymnasieskola vilken enligt hans uppfattning måste finnas i en garnisonsort.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att arbetsmarknadssituationen är likartad i Arvidsjaur, Vilhelmina och Lycksele med omland. Förhållandena i Arvidsjaur och Vilhelmina är emellertid enligt länsstyrelsen sådana att insatser i dessa orter är mer angelägna än i Lycksele. Principiellt anser

länsstyrelsen det dock vara svårt att peka ut någon av de tre orterna som mer behövande än de två övriga, när det gäller den rent lokala sysselsättningsituationen. När länsstyrelsen däremot ser på förhållandena i Västerbottens och Norrbottens län som helhet talar synnerligen starka skäl för att det aktuella förbandet bör förläggas till Norrbottens län, där de regionalpolitiska problemen är större än i Västerbottens län. Länsstyrelsen finner med tanke på utredningsdirektivens innebörd att Arvidsjaur är den lämpligaste orten i Norrbottens län för lokalisering av fredsförbandet.

Statens planverk, länsstyrelsen i Västerbottens län, länsarkitekten i Västerbottens län och sammanläggningsdelegerade för Lycksele kommunblock uttalar sig för en lokalisering till Lycksele.

Naturvårdsverket anser att det fortsatta arbetet med att detaljutforma utredningens förslag bör inriktas på att förlägga förbandet till Vilhelmina eller Lycksele. Möjligen är enligt verkets mening en förläggning till Lycksele att föredra.

Fyra av de i utredningen diskuterade orterna betraktar *glesbygdsutredningen* som särskilt angelägna lokaliseringsorter, nämligen Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina och Lycksele. Glesbygdsutredningen anser dock att vissa uppgifter tyder på att de södra delarna av Norrbottens läns inland f. n. har sämre service på regional nivå än övriga delar av det aktuella inlandsområdet. Detta anser glesbygdsutredningen tala för att serviceutbudet främst bör förbättras i Arvidsjaur men också i Vilhelmina.

Fredsorganisationsutredningens förslag till fredsförband i Arvidsjaur

Utgångspunkter

Som framgår av redogörelsen i det föregående föreskrevs i de tilläggsdirektiv, som utredningen erhöll efter att ha avlämnat sitt första delbetänkande (Ds Fö 1970:6) rörande förutsättningarna att förlägga ett nytt förband till övre Norrlands inland, att utredningsarbetets andra etapp skulle inriktas på att det nya förbandet skulle förläggas till Arvidsjaur. Särskild vikt skulle läggas vid att studera och kostnadsberäkna behovet av åtgärder för att skapa en god arbets- och fritidsmiljö för fast anställda och värnpliktiga.

Utredningen har under sitt fortsatta arbete funnit att de överväganden och slutsatser som den framförde i sitt första delbetänkande i allt väsentligt har kunnat ligga till grund även för den andra etappen av utredningsarbetet.

Sina utgångspunkter sammanfattar utredningen på följande sätt.

Militära effektivitetskrav skall tillmätas stor betydelse. Det nya förbandet bör redan från början fungera väl som militär utbildningsenhet.

Förslagets återverkningar på fredsorganisationen bör i görligaste mån begränsas till sådana som under alla förhållanden skulle bli aktuella på grund av rationaliseringsbehov inom försvaret och

behov av mark för den civila delen av samhället.

Arbetsmiljön för anställda och värnpliktiga bör utformas tillfredsställande. För att säkerställa behovet av anställd personal bör dessutom särskild vikt läggas vid bostäder, skolor, sysselsättningsmöjligheter för de anställdas familjemedlemmar, goda kommunikationer samt låga kostnader för resor för de anställda och deras familjer.

För att inte skapa obalans i samhällsstrukturen i Arvidsjaur bör förbandets grundutbildningskontingent begränsas. Särskilda åtgärder måste slutligen vidtas för att samordna förbandets etablering och samhällsutbyggnaden i Arvidsjaur.

Underlag för utredningsarbetet har lämnats av militära och civila myndigheter, främst överbefälhavaren, chefen för armén, fortifikationsförvaltningen, länsstyrelsen i Norrbottens län och Arvidsjaur kommun.

Överväganden

Val av förbandstyp

Utredningen har bl. a. med anledning av arméchefens tidigare redovisade synpunkter på jägar- och skytteutbildning vid det nya förbandet anmodat honom att utreda, om annan förbandstyp skulle vara lämpligare än de nyssnämnda. I det framlagda underlaget har arméchefen utöver huvudalternativet jägarförband studerat förutsättningarna för att förlägga ett trängförband eller ett ingenjörförband till Arvidsjaur.

Alternativet med ett trängförband innebär enligt arméchefen att Norrlands trängregemente (T 3) flyttas från Sollefteå till Arvidsjaur samtidigt som Livregementets grenadjärer (I 3) i Örebro måste läggas ned. Enligt alternativet med ett ingenjörförband förflyttas Bodens ingenjörkår (Ing 3) till Arvidsjaur. Av de studerade tre förbandstyperna anser chefen för armén att trängförbandsalternativet är det minst ogynnsamma.

Utredningen har vid sina överväganden bedömt att varken trängförbands- eller ingenjörförbandsalternativet är lämpligt av arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiska skäl. Endast alternativet med inriktning på utbildning av jägar-, gränsjägar- och fältjägarförband samt spaningsförband bör därför enligt utredningens mening komma i fråga.

Som framgår av redogörelsen i det föregående anser utredningen att starka skäl talar för att förbandets storlek bör begränsas till en utbildningskapacitet av omkring 500 värnpliktiga under grundutbildning. Utredningen anser emellertid att även en förbandsstorlek om ca 650 värnpliktiga kan godtas.

Om utbildningskontingenten vid det nya förbandet uppgår till ca 650 man bedömer utredningen det möjligt att vartannat år utbilda personal för en fältstark fältjägarbataljon som omfattar 649 man och vartannat år personal som motsvarar nuvarande utbildningskapacitet under två år vid K 4 i Umeå.

Utredningen har därvid utgått från att utbildningsbehovet för jägar- och fältjägarförband t. v. kommer att vara oförändrat. Om man bortser

från utbildningen vid arméns jägarskola i Kiruna och arméns fallskärmsjägarskola i Karlsborg tillgodoses detta behov f. n. vid K 4, där omkring 330 värnpliktiga årligen grundutbildas i jägartjänst och vid Jämtlands fältjägarregemente (I 5) i Östersund där omkring 350 värnpliktiga per år grundutbildas för tjänst i fältjägarförband. Grundutbildningskontingenten vid det nya förbandet skulle sålunda omfatta de nuvarande grundutbildningskontingenterna för fältjägar- och jägarförband vid I 5 och K 4.

Med den skisserade utbildningsrytmen och storleken av utbildningskontingenten kan enligt utredningen grundutbildning i fältstark fältjägarbataljon genomföras. Dessutom blir det möjligt att tillgodose kravet att de värnpliktiga vid grundutbildningens slut förs över till krigsorganisationen i fältstarka förband, i detta fall hel fältjägarbataljon och hela jägarkompanier.

Utredningen beräknar att följande personal vid angiven utbildningsinriktning kommer att behövas för det nya förbandets verksamhet.

Kategori	Antal
Regementsofficerare	36
Kompaniofficerare	35
Plutonsofficerare	65
Civil personal	60
Summa	196

Härtill kommer behov av civil personal på deltid för lokalvård samt för marketenterj och fritidslokaler. Antalet arbetstillfällen för civil personal beräknas till sammanlagt ca 80.

Om den utbildning som nu bedrivs vid K 4 skall genomföras i Arvidsjaur, bör förbandets namn och traditioner enligt utredningen föras över till det nya förbandet.

Följdverkningar för fredsorganisationen

Om förbandet i Arvidsjaur får den utformning som utredningen förordat måste I 5 och det återstående förbandet i Umeå, I 20, tillföras vardera minst 330–350 värnpliktiga som annars skulle ha utbildats vid annat förband. Detta kan ske antingen genom att utbildningskontingenten minskas vid flera andra förband eller genom att kontingenten förs över från endast ett annat förband, varvid detta dras in. Befälsbehovet och organisationen vid I 5 och I 20 måste också ses över. Utredningen anser att det inte är rationellt att minska nuvarande utbildningskontingenter vid förbanden. Det bedöms därför lämpligare att till I 5 och I 20 föra över utbildningskontingenten från ett förband som dras in.

Utredningen har vid sina överväganden strävat efter att passa in ett nytt förband i Arvidsjaur i en långsiktig plan för fredsorganisationen. Emellertid saknas enligt utredningen f. n. ett fullständigt underlag för detta. Utredningen har därför inte funnit det möjligt att närmare studera mer än begränsade fredsorganisatoriska följdverkningar. Den anser dock

att det vid de fortsatta studierna av arméns framtida organisation går att på ett godtagbart sätt kompensera återverkningarna av att förbandet sätts upp, även om detta inte ligger helt i linje med en rationell utbildningsorganisation.

Personal och rekrytering

Som framgår av redogörelsen i det föregående anser utredningen att en viktig och kanske avgörande förutsättning för det nya förbandets lokalisering är att en fullgod rekrytering av den fast anställda personalen kan säkerställas.

En individuellt inriktad undersökning av personalproblemen bör enligt utredningen göras i samband med rekrytering till Arvidsjaur, så snart beslut har fattats om att sätta upp det nya förbandet och klarhet vunnits om vilken personal som är aktuell för och intresserad av att flytta dit.

Enligt utredningens mening bör det finnas goda förutsättningar att rekrytera civil personal inom regionen. Under den tid förbandet projekteras och byggs upp bör det vara möjligt att tidigt börja utbilda den civila personal som behövs både vid förbandet och vid övrig utbyggnad av samhället. Åtgärder bör enligt utredningen också vidtas för att säkerställa att de nya arbetstillfällena i Arvidsjaur – inom både den militära och den civila samhällssektorn – erbjuds anhöriga till den militära personal som kommer att flytta till Arvidsjaur.

Utredningen har mot bakgrund av den rådande bristen på främst plutonsofficerare inom armén även undersökt om det finns andra rekryteringsvägar än den normala som kan ge ett extra tillskott av denna befälskategori. Utgångspunkten för undersökningen har varit att underlätta förbandets förankring i bygden och att bevara kvaliteten på plutonsofficerarna. Utredningen konstaterar att befolkningsunderlaget i rekryteringsbar ålder inom den aktuella regionen ger förutsättningar för en relativt god rekrytering. Intresse för befälsyrket hos regionens manliga ungdom bör enligt utredningen skapas genom ett effektivt rekryterings- och informationsarbete.

Flera alternativ för att utbilda instruktörsaspiranter har studerats. Bl. a. har möjligheterna att genomföra viss del av utbildningen i Arvidsjaur undersökts. Detta skulle enligt utredningen höja rekryteringseffekten och ge viss stimulans åt arbetsmarknaden samtidigt med god förankring mellan förband och bygd. Utredningen ser det inte möjligt att nu föreslå hur utbildningen bör genomföras eller hur stor del av utbildningstiden som kan användas för utbildning i Arvidsjaur. Utredningen anser dock att det är väl motiverat att redan innan förbandet har satts upp på försök utbilda lokalt rekryterade instruktörsaspiranter i Arvidsjaur, även om detta inte ger några direkta kostnadsbesparingar. Förutsättningarna för att därvid lägga en militär utbildningskontingent till någon av internatskolorna i Arvidsjaur bedömer utredningen som goda.

Utredningen betonar starkt vikten av att kostnaderna för resor till och från Arvidsjaur minskas väsentligt. Helst bör detta ske genom generella

åtgärder. Skulle emellertid sådana åtgärder inte kunna genomföras innan det nya förbandet skall börja fungera, bör möjligheterna att ge de anställda och deras familjer fria eller starkt rabatterade resor till Mellan- och Sydsverige närmare undersökas. Detta bör ske i samband med att man ytterligare studerar hur t. ex. permittenttrafiken bör ordnas. Utredningen föreslår att dessa studier utvidgas till att omfatta även möjligheterna att låta de anställdas och de värnpliktigas närmaste anhöriga få utnyttja sådana billigare möjligheter att besöka Arvidsjaur.

För att stimulera rekrytering och underlätta omplacering av anställda och uttagning av värnpliktiga till Arvidsjaur bedömer utredningen att det är nödvändigt att lämna en omfattande information om arbets- och boendemiljön där. Utredningen understryker i detta sammanhang vikten av att informationen sätts in tidigt samt att den riktar sig till såväl anställda som värnpliktiga och till befolkningen i Arvidsjaur med omnejd.

Skolor och kurser

I enlighet med de tidigare redovisade direktiven har utredningen undersökt förutsättningarna att tillfälligt förlägga vinterutbildning av skolor och kurser till det nya förbandet i Norrlands inland. Det underlag utredningen har fått av arméchefen visar enligt utredningens uppfattning att det kan vara lämpligt att genomföra viss sådan utbildning. Beläggningen skulle dock bli ojämn och huvudparten av utbildningen förlagd till tiden januari- april.

Sammanfattningsvis anser utredningen att möjligheterna att förlägga viss kursverksamhet till det nya förbandet bör utredas ytterligare sedan beslut har fattats om förbandstyp m. m. Därvid bör man även undersöka möjligheterna att till förbandet förlägga vinterutbildning av elever vid vissa skolor som nu får denna utbildning inom Bergslagens och Nedre Norrlands militärområden. Först därefter bör slutlig ställning tas till behovet av ett eventuellt befälshotell vid förbandet.

Utbildningsmateriel

Utredningen har sett över behovet av utbildningsmateriel mot bakgrund av den föreslagna utformningen av förbandet. På grundval av denna beräknar utredningen att förbandet behöver särskild utbildningsmateriel såsom terrängbilar, bandvagnar, snöskotrar samt viss vapenutrustning för överslagsmässigt 8 milj. kr. Möjligheterna att minska dessa kostnader genom att låna viss utbildningsmateriel från mobiliseringsförråd eller förråd av ersättningsmateriel bör emellertid enligt utredningen noga undersökas.

Kasernetablisement och övnings- och skjutfält m. m.

Utredningen anser att det nya förbandets kasernområde bör ligga sydväst om Arvidsjaur's samhälle i nära anslutning till detta och invid vägen Arvidsjaur–Stenstråk (Västlundavägen). Övnings- och skjutfältet bör ligga i omedelbar anslutning till kasernområdet och söder om detta.

Utredningen anser inte att den bör lämna något detaljförslag till hur kasernetablisementet bör vara utformat men lämnar några allmänna synpunkter i denna fråga. Kasernetablisementet bör enligt utredningen i alla avseenden bjuda de anställda en god arbetsmiljö som är anpassad efter de särskilda förhållandena i Norrland. Det bör samtidigt bjuda god utbildnings- och fritidsmiljö för de värnpliktiga och även i andra avseenden vara lämpligt som militär utbildningsanstalt. Etablisementet bör med hänsyn till klimatförhållandena hållas så samlat som möjligt. Särskild omsorg bör ägnas åt att utforma förläggningstrymmena.

Utredningen har särskilt undersökt och beräknat kostnaderna för att skapa en god arbets- och fritidsmiljö för anställda och värnpliktiga. Undersökningen har främst gällt vilka förbättringar i förhållande till fastställda normer som kan bidra till ökad trivsel. Hänsyn har därvid tagits till att Arvidsjaur är en relativt liten ort långt från andra tätorter av betydelse och från många av de värnpliktigas hem. De krav som klimatet ställer samt de olägenheter som orsakas av mörkret under vinterhalvåret har särskilt beaktats. Det är enligt utredningens uppfattning svårt att angelägenhetsgradera åtgärderna eftersom de berör vitt skilda objekt. Det framstår emellertid från trivselsynpunkt som väsentligt att det finns en simhall i anslutning till gymnastikhallen där det även bör finnas en bastu för minst en pluton. Filmsalen bör anläggas så att den även kan användas som samlingshall. Matsalen för de värnpliktiga bör utformas så att köbildning begränsas. Det är vidare enligt utredningen nödvändigt att skjutbanorna förses med belysning, vindskydd och värmeanordningar. Antalet övnings- och vårdhallar bör överstiga normalbehovet. Därjämte bör stort utrymme beräknas för fritidslokalerna som bör ges en både lämplig och tilltalande inredning. Dessa bör om möjligt förläggas så att även ortens ungdom, institutioner m. fl. kan utnyttja dem.

Oavsett vilken typ av förband som kan komma att förläggas till Arvidsjaur, anser utredningen att övnings- och skjutfältet bör vara större (ca 4 900 ha) är enligt gällande normer. Detta är nödvändigt för att åstadkomma en god bas för samövningar. Förband ur Bodens garnison, som har brist på övningsmark, får därigenom också möjlighet att bedriva främst stridsskjutningsövningar i Arvidsjaur.

Kommunikationer

Vägnätet i Arvidsjaurområdet är enligt utredningens bedömning rikt förgrenat och av relativt god standard. De primära vägarna mellan

Arvidsjaur och närliggande större orter är i huvudsak goda. Vägstandarden kommer dessutom att höjas ytterligare under 1970-talet. Utredningen anser att vägarna utanför tätorten Arvidsjaur inte behöver förbättras ytterligare med hänsyn till förbandets behov.

Inom tätorten Arvidsjaur krävs däremot enligt utredningen viss om- och nybyggnad av vägar, bl. a. för att åstadkomma anslutningsvägar mellan förbandet och tätorten. Kostnaderna för dessa arbeten uppskattas till ca 2 milj. kr.

Enligt utredningens mening bör en flygplats anläggas i närheten av Arvidsjaur, även om investeringskostnaderna blir höga. En preliminär utredning visar att en flygplats med 2 000 m banlängd kan byggas nordost om Arvidsjaur på ett reseavstånd av ca 15 km. Frågan om flygplatsens läge liksom flygoperativa och andra därmed sammanhängande frågor måste emellertid utredas ytterligare.

Med utgångspunkt i att de värnpliktiga vid förbandet med jämna mellanrum skall ges tillfälle att besöka sina hemorter bedöms ca 300 värnpliktiga jämte visst befäl komma att utnyttja flygplatsen för resor till och från Mellansverige varannan helg (fredag–söndag). Resorna beräknas i huvudsak ske med chartrade jetplan av typ DC 9 eller motsvarande flygplan.

Samordning av militära och civila anordningar m. m.

Utredningen framhåller att stora ansträngningar måste göras för att vid lokalisering av ett nytt förband till Arvidsjaur tillgodose berättigade krav på de olika samhällsfunktionerna inom orten, även om kostnaderna skulle överstiga vad som är normalt i mer tätbefolkade delar av landet.

Arvidsjaur har enligt utredningens uppfattning ett serviceutbud som i förhållande till läge, innevånarantal och ytvidd är omfattande och varierande och som i allt väsentligt tillgodoser de krav som bör kunna ställas. I fråga om fullständig gymnasieskola, flygförbindelser och arbetstillfällen för de anställdas familjemedlemmar uppfylls emellertid inte kraven f. n.

Enligt utredningens uppfattning är det viktigt att klarlägga hur miljön i detalj bör utformas för att den skall bidra till en god anda vid förbandet och för att den skall vara trivsamt för fast anställda, värnpliktiga och ortens befolkning. Personalorganisationer och kommunala myndigheter bör därvid tidigt medverka. Utredningen framhåller vidare att stor vikt måste läggas vid att arbets- och boendemiljön i Arvidsjaur blir lämpligt planerad och att planerna genomförs samordnat och effektivt. Det bör också enligt utredningens uppfattning ligga i statsmakternas, länets och kommunens intresse att skapa föredömliga förhållanden vid utbyggnaden av Arvidsjaur, eftersom hög lokaliserings- och arbetsmarknadseffekt får anses vara det yttersta syftet med förbandsetableringen och utbyggnaden av orten i övrigt. Den erforderliga samordningen bör säkerställas genom ett särskilt organ, t. ex. en samarbetsdelegation.

Utredningen pekar på betydelsen av att militära och civila intressen även i andra hänseenden kan samordnas på lokaliseringsorten. Utredningen bedömer att viss samordning är möjlig bl. a. i fråga om utbildningslokaler samt hälso- och sjukvård. Kostnadsuppskattningar har gjorts för att belysa de ekonomiska konsekvenserna av en sådan samordning. Det har därvid visat sig att vissa besparingar sannolikt kommer att kunna göras.

Med hänsyn till utredningens förslag om att samordna olika objekt och utnyttja befintlig civil kapacitet i olika avseenden kan utredningens personalberäkningar för förbandet komma att ändras något. Detta gäller bl. a. sjuk- och tandvårdspersonal och viss verkstadspersonal. Utredningen påpekar emellertid i detta sammanhang att minskningen av antalet civilanställda vid förbandet sannolikt kommer att motsvaras av personalökning vid civila funktioner i orten.

Utredningens förslag

Organisation av det nya förbandet m. m.

Ett nytt förband, förlagt till Arvidsjaur, bör enligt utredningen inrättas för en grundutbildningskontingent om ca 650 värnpliktiga.

Denna kontingent bör omfatta nuvarande grundutbildningskontingent för fältjägarförband vid I 5 i Östersund och jägarförband vid K 4 i Umeå. I 5 och det återstående förbandet i Umeå, I 20, bör som ersättning tillföras vardera minst 330–350 värnpliktiga som idag utbildas vid annat förband. Det nya förbandet bör enligt utredningen överta benämning och förbands-traditioner från K 4.

Del av utbildningen till fast anställd plutonsofficer bör enligt utredningen på försök börja genomföras redan innan förbandet sätts upp. Rekryteringsåtgärder bör planläggas och påbörjas så snart beslut har fattats om det nya förbandet.

Utredningen föreslår att ett civilt flygfält anläggs i närheten av Arvidsjaur.

Utredningen föreslår också att kursverksamheten vid förbandet utreds ytterligare samt att samordningen av förbandsetablering och utbyggnad av tätorten Arvidsjaur i övrigt säkerställs genom ett särskilt organ, t. ex. en samarbetsdelegation.

Kostnadsberäkningar

Utredningen beräknar att de totala kostnaderna för att sätta upp förbandet överslagsmässigt kommer att uppgå till följande belopp (milj. kr., pris- och löneläge maj 1970).

Investerings- och engångskostnader

Utbildningsmateriel	8,0
Markförvärv och iordningsställande av övnings- och skjutfält	7,5
Byggnader, inventarier m. m.	88,8
Särskilda åtgärder för god arbets- och fritidsmiljö	7,0
Anslutningsvägar från samhället till förbandet	2,0
Flygfält	14,0
Tillfartsväg till flygfältet	1,0
Summa	128,3

Härtill kan eventuellt komma befälshotell för 4 milj. kr.

Underhålls- och driftkostnader (utom kapitalkostnader)

Förbandet	20,8
Flygfältet	0,8
Summa	21,6

Utredningen erinrar om att huvuddelen av de redovisade driftkostnaderna för förbandet redan nu bestrids från arméns anslag och alltså inte är merutgifter.

Kostnaderna för att lokalt rekrytera och utbilda plutonsofficerare har inte beaktats vid beräkningarna.

Investerings- och övriga engångskostnader som har samband med att förbandet sätts upp bör enligt utredningen bestridas av medel utanför utgiftsramen för det militära försvaret.

Tidsplan

Utredningen finner det svårt att lämna ett detaljerat förslag till tidsplan för att bygga upp det nya förbandet. Utredningen har emellertid undersökt vilka minimitider som behövs för att genomföra de viktigaste åtgärderna. Dessa har passats in i ett exempel på tidsplan, som torde få fogas till statsrådsprotokollet som *bilaga*. Exemplet förutsatte enligt utredningen beslut av 1971 års vårriksdag. Om beslut fattas vid senare tidpunkt, måste tidsplanen givetvis ändras.

Remissyttrandena**Allmänna synpunkter**

En stor del av remissinstanserna biträder eller lämnar utredningens förslag i huvudsak utan erinran. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* hänvisar till den svåra arbetsmarknadssituationen och framhåller särskilt att Arvidsjaur i länsprogram 70 har betecknats som regionalt tillväxtcentrum. Länsstyrelsen betonar att ett fredsförband skulle skapa ett bety-

dande tillskott av arbetstillfällen i området också under uppbyggnads-skedet. Enligt länsstyrelsen måste emellertid den av utredningen angivna tidsplanen kortas ned så att förbundet kan inrättas innan utflyttningen från kommunen gått för långt. Samma uppfattning har anförts av *Arvidsjaurs kommun*. Kommunen finner i övrigt att en satsning av denna storleksordning kommer att verka stimulerande på näringslivet i orten. Man kan således redan genom förhoppningarna om ett förband märka en mera progressiv attityd och en viss optimism inom näringslivet. *Arbetsmarknadsstyrelsen* finner att liknande synpunkter kan anläggas på hela regionen. *1968 års lokaliseringsutredning* pekar på att den indirekta sysselsättningsökningen torde bli större än den direkta.

Umeå m. fl. kommuner är positiva till att det nya förbundet förläggs till Arvidsjaur men påpekar samtidigt att denna lokalisering inte får leda till näringspolitisk urholkning eller försämringar i servicen inom den egna kommunen. *SF* stöder också utredningens förslag under förutsättning att detta leder till en nettoökning av antalet arbetstillfällen i Norrland.

Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde framhåller att förbundets lokalisering till Arvidsjaur har både strategisk och beredskapsmässig betydelse.

Överbefälhavaren och *chefen för armén* är starkt kritiska mot utredningens förslag. De anser visserligen att det även av militära skäl är nödvändigt att motverka utflyttning och att försvaret därför på ett rationellt och lönsamt sätt bör stödja näringslivet. Det finns dock enligt deras mening inga militära skäl för att förlägga ett nytt förband i Arvidsjaur eller på någon annan ort i Norrland. Tillsammans med *försvarets rationaliseringsinstitut* påpekar de att alternativa lokaliseringspolitiska åtgärder, såväl militära som civila, inte är tillräckligt utredda. Om den militära verksamheten skall utökas bör detta ske genom att befintliga utbildningsförband byggs ut och förbättras. Detta bör ske efter hand och inom ramen för analyser av hela krigsmaktens fredsorganisation och med hänsyn tagen till tänkbara följdverkningar. Om ett nytt fredsförband likväl skall inrättas, bör detta ligga öster om Lule älv. Skulle förbundet förläggas väster om älven, anser överbefälhavaren att Arvidsjaur är den minst olämpliga förläggningsorten. Chefen för armén anser att orationella lösningar får komma i fråga endast när det gäller nödvändiga mobiliserings- och beredskapsåtgärder. Han kan vidare inte finna några belägg i utredningen för att expansionstakten i det aktuella området skulle stimuleras av ett nytt förband. Arméchefen anser det föga framsynt att inrätta ett förband i Arvidsjaur som till en kostnad av minst 128,3 milj. kr. skapar 60 heltids- och 20 deltidstjänster men som samtidigt medför behov av arbeten åt ca 80 medlemmar i de anställdas familjer.

Statens naturvårdsverk finner det från naturvårdssynpunkt mindre lämpligt att förlägga ett militärförband till Arvidsjaur. *Svenska samernas riksförbund* anser att de berörda samebyarna inte under utredningens gång har fått lämna sina synpunkter på ett tillfredsställande sätt. Riksförbundet anför vidare att olägenheterna med etableringen av förbundet är så stora att hela företaget bör sättas i fråga.

Utredningens överväganden

Val av förbandstyp

Såväl *överbefälhavaren* som *chefen för armén* anser att det av arméchefen framlagda alternativet att flytta T 3 till Arvidsjaur är lämpligast från organisationssynpunkt. Överbefälhavaren finner dock i likhet med utredningen att detta skulle medföra stora olägenheter för personalen. Han förordar därför att K 4 i stället flyttas till Arvidsjaur. Enligt arméchefens mening är emellertid detta olämpligt från utbildnings-, mobiliserings- och beredskapssynpunkt. Han anser sig inte ha anledning att frånga sin uppfattning att trängförbandsalternativet är det minst ogynnsamma. De personalproblem som skulle uppstå vid T 3 i samband med flyttningen uppträder enligt arméchefen vid varje omlokiserat förband. Han vidhåller också sin uppfattning att det näst bästa alternativet är att flytta Ing 3 i Boden till Arvidsjaur. *Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* anser inte denna lösning möjlig utan föreslår i stället ett kombinerat K 4/trängförband. I 20 och T 3 skulle därvid som kompensation tillföras värnpliktiga från Mellansverige.

Militärbefälhavaren för Nedre Norrlands militärområde framhåller att en flyttning av fältjägarutbildningen från Östersund till Arvidsjaur är olämplig såväl ur utbildningssynvinkel som av operativa skäl. Samövning med infanteri och artilleri försvåras samtidigt som de i Arvidsjaur producerade enheterna inte tillsammans kan bilda krigsförband. *Militärbefälhavaren* framhåller vidare att de sociala problemen vid I 5 kommer att öka, eftersom flera värnpliktiga än f. n. enligt utredningsförslaget kommer att rekryteras från andra militärområden med långa hemresor som följd. Det är också enligt hans uppfattning psykologiskt olämpligt att flytta fältjägarutbildningen från I 5 då förbandet under mycket lång tid har varit inriktat på denna typ av utbildning. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Östersunds kommun* befarar att en flyttning av jägarutbildningen från Östersund kan få negativa följder för orten genom minskad befälsrekrytering.

Försvarets rationaliseringsinstitut förordar att K 4 flyttas till Arvidsjaur.

Chefen för armén, *försvarets rationaliseringsinstitut* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* finner den föreslagna storleken på förbandet orationell. De två senare anser dock att denna f. n. kan godtas med hänsyn till att Arvidsjaur är en liten ort. *Chefen för armén* hävdar att krigsorganisatoriska skäl i framtiden kan medföra en ytterligare minskning av förbandet eller tvinga fram en flyttning av jägarskolan från Kiruna till Arvidsjaur, vilket han inte kan godta. På grund av utvecklingen mot större utbildningsenheter föreligger vidare enligt arméchefen risk för att ett litet förband kan komma att läggas ned redan om några år.

Varken *chefen för armén* eller *militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* anser sig kunna ta ställning till hur många anställda som behövs vid förbandet. Detta beror på utbildningens slutliga inriktning och omfattning samt värnpliktskontingentens storlek. *TCO-S* påpekar att den höjda pensionsåldern och det ringa antalet befattningar för äldre personal vid små förband kan medföra att de äldre får svårt att stanna kvar på orten.

Följdverkningar för fredsorganisationen

Chefen för armén, försvarets rationaliseringsinstitut, TCO-S och SR framhåller att de fredsorganisatoriska konsekvenserna av att ett förband förläggs till Arvidsjaur kan bedömas först sedan arméchefens plan för utveckling av arméns fredsorganisation föreligger och att denna långsiktiga planering inte får föregripas. Arméchefen påpekar dessutom att förändringar i fredsorganisationen måste anpassas till krigsorganisationens personalkrav.

Personal och rekrytering

De av utredningen föreslagna rekryteringsåtgärderna biträds av flertalet remissinstanser. *Överbefälhavaren och chefen för armén* anser dock att vakanssituationen för befäl, som är särskilt besvärande i Norrland, kan förvärras ytterligare genom den föreslagna lokaliseringen. Arméchefen befarar också att de personal- och rekryteringsproblem som uppstår i samband med att förbandet sätts upp kommer att stå kvar under en lång period. Han framhåller att det därför är nödvändigt att rekryteringsåtgärder sätts igång tidigt.

Överbefälhavaren påpekar med instämmande av bl. a. *länsstyrelsen i Norrbottens län* att goda arbets- och utbildningsbetingelser m. m. för de anställda och deras familjer är ytterst nödvändiga. Enligt *SR:s* mening kommer de anhörigas möjligheter till sysselsättning att starkt påverka de anställdas inställning till en flyttning till Arvidsjaur. *SR* efterlyser också statliga åtgärder för att främja sysselsättningen, en uppfattning som delas av *1968 års lokaliseringsutredning*.

Chefen för armén framhåller att en välvillig inställning från statens sida är nödvändig för att inte de anställda och deras familjer skall bli lidande. Liknande synpunkter framförs också av *militärpsykologiska institutet, länsstyrelsen i Västerbottens län* och *personalorganisationerna*.

Behovet av särskilda åtgärder för att kunna erbjuda sysselsättning för kvinnor stryks särskilt under av *länsstyrelsen i Norrbottens län, militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde, statens planverk, Arvidsjaurns kommun* samt *SF* och *TCO-S*.

Chefen för armén understryker vikten av att frågan om särskilda reseförmåner för de anställda och deras anhöriga utreds enligt utredningens förslag. *Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* framhåller att åtgärder för att sänka kostnader för persontransporter måste vara generella och kunna tillämpas även för andra garnisonsorter inom militärområdet.

Överbefälhavaren framhåller att personalorganisationerna måste ges möjligheter att uttala sin mening om de åtgärder som vidtas vid en eventuell etablering. Liknande synpunkter framförs av *personalorganisationerna* själva.

Länsarbetsnämnden i Norrbottens län understryker att utvecklingen på arbetsmarknaden i länets södra inland har medfört att mycket stora arbetsmarknadspolitiska insatser har fått göras. Med detta som bakgrund

framhåller nämnden vikten av att i första hand undersöka förutsättningarna för lokal rekrytering av civil personal. Nämnden finner att regional rekrytering behövs i mycket liten utsträckning och då enbart för vissa speciellt utbildade, t. ex. bokhållare och kvalificerade tjänster inom hälso- och sjukvården. Även *LO* betonar behovet av lokal rekrytering.

Utredningens förslag att på försök förlägga viss del av utbildningen till fast anställt plutonsbefäl i Arvidsjaur redan innan förbandet sätts upp tillstyrks av *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *TCO-S* och *SR*. *Chefen för armén* och *militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* är däremot negativa till förslaget. Arméchefen framhåller att frågan måste utredas och att i varje fall den praktiska utbildningen inte kan genomföras i Arvidsjaur där övningstrupp saknas.

Vissa negativa värnpliktsociala effekter påpekas av *chefen för armén*, *militärpsykologiska institutet*, *värnpliktsverket* och *SR*. Arméchefen hävdar att de värnpliktiga redan i dag har stora sociala problem genom bl. a. tidig familjebildning och längre studier. Dessa svårigheter kommer enligt arméchefen att öka genom att ett större antal värnpliktiga förläggs långt från hemorten. Institutet påpekar att kraven på en bra yttre fritidsmiljö svårligen kan tillgodoses i en ort av Arvidsjours storlek.

Militärpsykologiska institutet framhåller att kunskaperna är dåliga om hur berörd personal påverkas av omställningar som den föreslagna. Det skulle därför vara värdefullt om en sociologisk undersökning kunde genomföras i samband med att förbandet sätts upp. Institutet har skisserat en plan för en sådan undersökning men har f. n. inte resurser att genomföra den. Institutet och *SR* föreslår även individuella undersökningar av de anställdas problem.

Skolor och kurser

Utredningens förslag om att viss del av arméns vinterutbildning flyttas till Arvidsjaur finner *länsstyrelsen i Norrbottens län* lämpligt. *Chefen för armén* anser däremot att en ny vinterövningsplats inte behövs f. n. *Försvarets rationaliseringsinstitut* påpekar att åtgärden kommer att drabba en annan utflyttningsbygd.

Utbildningsmateriel

Samtliga militära remissinstanser vänder sig mot utredningens förslag om att utreda möjligheterna att låna viss utbildningsmateriel från mobiliseringsförråd. De anser att en sådan lösning leder till en sänkning av beredskapen som inte kan accepteras.

Kasernetablisement samt övnings- och skjutfält m. m.

Chefen för armén, *militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* och *fortifikationsförvaltningen* delar utredningens uppfattning att kasernetablisementet bör anpassas till de särskilda förhållanden som

råder i Norrland och utformas för att kunna ge god arbetsmiljö för de anställda och lämplig utbildnings- och fritidsmiljö för de värnpliktiga. *Chefen för armén* och *försvarets rationaliseringsinstitut* biträder utredningens uppfattning att etablissementet av klimatskäl bör hållas väl samlat. *Fortifikationsförvaltningen* ansluter sig i huvudsak till utredningens förslag beträffande läge och utformning men påpekar att det är nödvändigt att begränsa investerings-, underhålls- och driftkostnaderna.

Utredningens förslag rörande övnings- och skjutfältet biträds av *chefen för armén*, *militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* och *försvarets rationaliseringsinstitut*. De båda senare betonar dock att förslaget inte får medföra att aktuell anskaffning av övningsfält i Boden försenas eller inte alls kommer till stånd. *Statens planverk* upplyser att markberedskapen i Arvidsjaur är god och att en översiktsplanering håller på att ställas upp. Detta ger möjligheter till en framsynt planering av hela området.

Statens naturvårdsverk önskar dokumentation över fjällterräng för övningar utanför övnings- och skjutfältet i anslutning till kasernområdet. Verket framhåller att skyddsvärda fjällområden där naturreservat planeras ligger lätt åtkomliga från Arvidsjaur. Övningar med terränggående fordon i området skulle motverka reservatets syfte.

Svenska samernas riksförbund påpekar att det aktuella övningsområdet är renbetesområde för en sameby och flyttområde för flera andra byar. Förbundet hävdar att stora olägenheter kommer att uppstå. Staten bör utreda detta och lämna förslag till kompensation och ersättning för uppkommande olägenheter.

Kommunikationer

Chefen för armén, *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *luftfartsverket* och *SR* delar utredningens uppfattning att permittenttransporter till Stockholm av värnpliktssociala skäl bör ske med flyg. Arméchefen påpekar i detta sammanhang att s. k. matarbusstransporter mellan Arvidsjaur och Skellefteå inte är godtagbara. *Försvarets rationaliseringsinstitut* anser att man måste räkna med flygtransporter även till andra platser, t. ex. i Jämtland och på Västkusten, eftersom ett stort antal värnpliktiga antagligen kommer att rekryteras därifrån.

Utredningens förslag att en flygplats skall anläggas i närheten av Arvidsjaur biträds av *chefen för armén* och *luftfartsverket*. *Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* framhåller att man med hänsyn till de höga kostnaderna för att anlägga en flygplats måste granska hela landsdelens intresse av flygplatser. Sorsele kommun pekar i anslutning till detta på Vindelälvsområdet som en tänkbar plats för flygfält. *Kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden* anser att även fjällturismen skulle kunna utnyttja ett flygfält som lades på ca en timmes resavstånd i västlig riktning från Arvidsjaur.

Utredningens förslag till storlek och klass på flygfältet delas av

militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde, fortifikationsförvaltningen och luftfartsverket.

Utredningens synpunkter och förslag i fråga om vägkommunikationerna biträds av *militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde. Statens vägverk och vägförvaltningen i Norrbottens län* lämnar presentationen av vägförhållandena utan erinran. Vägförvaltningen framhåller att väg- och gatunätet inom tätorten Arvidsjaur är i godtagbart skick men att det f. n. saknar trafikdifferentiering. Förvaltningen bedömer att bl. a. riksväg 95 inom tätorten behöver byggas om. *Norsjö kommun* anser att en upprustning av vägar mellan Arvidsjaur och Umeå via Norsjö är nödvändig både för de aktuella förbandens och turismens skull.

Statens planverk önskar en allsidig diskussion av kommunikationsförhållandena både nu och i framtiden. Utbyggnaden av kommunikationerna inom regionen är enligt planverkets uppfattning lika angelägen som att anlägga flygfältet.

Samordning av militära och civila anordningar

Flertalet remissinstanser biträder helt eller delvis utredningens uppfattning om att militära och civila anordningar bör samordnas. *Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde och fortifikationsförvaltningen* anser att de aktuella frågorna måste bedömas med hänsyn till hur samhällsutvecklingen kommer att påverka belastningen på olika servicefunktioner. *Länsarbetsnämnden i Norrbottens län* framhåller att Arvidsjaur har goda förutsättningar att uppfylla de av utredningen ställda fordringarna. Kommunen förfogar redan över en tillfredsställande utvecklingskapacitet. *Statens planverk* anser att stora besparingar i samhällskapital kan göras genom att man undviker dubblering av anläggningar. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* betonar dessutom att samordning innebär en ökad kontakt mellan förband och samhälle som är till nytta för båda parter.

Med hänsyn till väntade svårigheter att rekrytera medicinalpersonal finner *försvarets sjukvårdsstyrelse* att ett samgäende med Arvidsjaur sjukhus är tänkbart och delvis förmånligt. Läkarmottagning för den öppna vården måste dock finnas inom eller i anslutning till kasernområdet.

Utredningens förslag

Flera av remissinstanserna lämnar synpunkter på utredningens kostnads- och personalberäkningar.

Statens planverk finner det anmärkningsvärt att någon uppskattning av den totala sysselsättningseffekten inte har gjorts trots att förbandet sätts upp av lokaliseringspolitiska skäl. Planverket anser vidare att en ekonomisk analys av hela projektet är nödvändig. I denna bör hänsyn tas till både statliga och kommunala investeringar. *1968 års lokaliseringsutredning* och *LO* har samma åsikt.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att den uppskattade kostnaden för förbandets etablering är måttlig, om den kan leda till att utvecklingen i Norrlands södra inland vänder. Enligt *LO* bör ett flertal av de åtgärder som vidtas för att etablera förbandet i Arvidsjaur ses som regionalpolitiska insatser och kostnaderna bedömas från denna synpunkt.

Överbefälhavaren, chefen för armén och fortifikationsförvaltningen betonar att kostnaderna för grundinvesteringar och eventuella följdkostnader på grund av att ett nytt förband sätts upp i Arvidsjaur måste bestridas utanför krigsmaktens utgiftsram. Även merkostnader för driften måste täckas med medel utanför ramen anser överbefälhavaren. Arméchefen framhåller i detta sammanhang att upprättandet av denna typ av förband motverkar de besparingsåtgärder som vidtas för att genomföra en rationell fredsorganisation.

Fortifikationsförvaltningen anser att den av utredningen framräknade kostnaden för ett flygfält är väl låg med tanke på de geografiska förhållandena. Till samma slutsats kommer *försvarets rationaliseringsinstitut* och *luftfartsverket*. Beträffande driftkostnaderna för flygfältet anser luftfartsverket att dessa bör räknas in i krigsmaktens ram eftersom fältet på sikt inte kan väntas bli lönsamt.

Försvarets rationaliseringsinstitut påpekar att utredningen inte har specificerat sina kostnadsberäkningar vilket har försvårat granskningen. Institutet uppskattar de årliga utgifterna till ca 30 milj. kr. mot utredningens 21 milj. kr. Denna skillnad gäller vissa utelämnade kostnader i lönekostnadspålägg, räntor och avskrivningar, utbildningsmateriel, utgifter i samband med personalens flyttning samt rabatterade resor för anställda med familjer. Dessutom blir kostnaderna per producerad enhet högre vid ett litet förband än vid ett stort. Förutsättningen för att utredningens beräkning av driftkostnaderna i övrigt skall hålla är enligt institutet att ett annat förband läggs ned. Rationaliseringsinstitutet anser sig i likhet med *domänverket* inte heller kunna godta utredningens beräkning av kostnaderna för markanskaffning eftersom utredningen inte har räknat in värdet av marken som tillhör domänverket. Domänverket framhåller att om dess resurser utnyttjas för ändamål som ligger utanför affärsdriften måste kostnaderna härför bestridas över statsbudgeten eller redovisas särskilt. Om man inte följer denna princip, minskar man på papperet kostnaderna för projektet vilket kan leda till att man låter markvalet påverkas av ägarförhållandena. Uppoffringen blir i realiteten lika stor vems egendom som än tas i anspråk. Som ett alternativ föreslår domänverket att fortifikationsförvaltningen arrenderar marken.

Utredningens förslag att en samarbetsdelegation skall upprättas för förbandets etablering biträds av flertalet remissinstanser. *Chefen för armén* anser dock att det inte behövs ett särskilt organ. Från militär synpunkt är enligt arméchefen de normala tjänste- och samrådsvägarna fullt tillräckliga. *Fortifikationsförvaltningen, länsstyrelsen i Norrbottens län, Arvidsjaur kommun* och *SR* framhåller att det är viktigt att delegationen inrättas så snart som möjligt efter beslut om att sätta upp förbandet.

TCO-S kräver medinflytande för personalorganisationerna på frågor rörande arbets- och fritidsmiljöns utveckling. Detta skulle enligt TCO-S kunna ske inom samarbetsdelegationen. Personalen bör också ges tillfälle att framföra synpunkter bl. a. på personaluppsättning och personalutbildning. *Umeå kommun* framhåller att det är lika önskvärt att en delegation med motsvarande uppgifter inrättas för en eventuell utveckling av K 4.

I fråga om utredningens tidsplan gör *chefen för armén* endast mindre kompletteringar. *Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde* betonar vikten av att tidsplanen hålls. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att planen kan krympas väsentligt. Länsstyrelsen anser det vidare naturligt att en gymnasieskola i Arvidsjaur bör inrättas och utvecklas under förbandets uppbyggnadsskede. *Skolöverstyrelsen* anser att skolan bör organiseras för glesbygdsundervisning. *Statens planverk* tror att en utsträckt utbyggnadstid skulle kunna ge jämnare och större sysselsättnings-effekt och förordar att detta närmare undersöks.

Ändringar av fredsorganisationen för vissa arméförband

Inledning

Försvarets fredsorganisationsutredning har i en promemoria (Ds Fö 1971:8) i december 1971 över arbetsläget m. m. inom utredningen sammanfattat resultatet av utredningsarbetet dithills samt redovisat de riktlinjer utredningen har övervägt för arbetet och alternativa lösningar av problem rörande främst arméns fredsorganisation vid vissa garnisonsorter. Utredningen anmälde i detta sammanhang att dess arbete under år 1972 var planlagt att avse främst arméns fredsorganisation. Utredningen har därefter i december 1972 lämnat ett delbetänkande (Ds Fö 1972:8) med förslag till ändringar av fredsorganisationen för arméförband 1. Förslaget berör en rad förband och skolor inom armén, bl. a. i Göteborg, Malmö och Uppsala. Till Skövde föreslås en större skolenhet förläggas. I detta sammanhang kommer jag att behandla utredningens förslag endast i de delar det berör Göta livgarde (P 1) med pansartruppernas kadett- och aspirantskola (PKAS) och Södermanlands regemente (P 10) samt försvarets gymnasieskola (FGS), arméns kompaniofficersskola (AKS), Upplands signalregemente (S 1) och kavalleriets kadett- och aspirantskola (KavKAS). Innan ställning tas till utredningens övriga förslag måste vissa ytterligare överväganden ske.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av överbefälhavaren – efter hörande av cheferna för armén, marinen och flygvapnet – fortifikationsförvaltningen, försvarets materielverk, värnpliktsverket, försvarets rationaliseringsinstitut, försvarets fastighetsnämnd, försvarets personalnämnd, statens vägverk, byggnadsstyrelsen, statens personalnämnd, statens planverk, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs- och Bohus, Skaraborgs och Örebro län, expertgruppen för regional utredningsverksam-

het, landstingskommunerna i Uppsala, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs och Örebro län, Enköpings, Norrtälje, Uppsala, Hässleholms, Kristianstads, Malmö, Södra Sandby, Ystads, Halmstads, Göteborgs, Skövde och Örebro kommuner, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S), Statstjänstemännens riksförbund (SR) och Sveriges akademikers centralorganisation (SACO). Vidare har försvarets gymnasieskola (FGS) inkommit med yttrande i ärendet.

Nuvarande organisation

Göta livgarde (P 1) med pansartruppernas kadett- och aspirantskola (PKAS)

År 1945 flyttades förbandet till nybyggda kaserner i Enköping. PKAS fördes år 1946 över till P 1 från pansarregementet i Strängnäs. En ny kasern för skolan blev färdig år 1967.

Regementets etablissemang är uppdelat på ett antal mindre byggnader.

Övningsfältet omfattar omkring 990 ha vartill kommer ett kasernområde om ca 25 ha. Den totala markytan tillgodoser de behov som gäller för ett infanteriregemente men är för liten för ett pansarregemente.

Ett skjutfält om 320 ha är beläget vid Veckholmen ca 25 km från Enköping och ett annat om ca 1 400 ha finns på Utö. Vid båda skjutfälten ligger delar av riskområdena över vatten. Ett skjutfält vid Skogs-Tibble som är under anskaffning för Uppsala garnison kan också utnyttjas av P 1.

* Grundutbildningskontingenten vid regementet omfattar årligen ca 650 värnpliktiga.

PKAS utbildar elever vid aspirantskolor, kadettskola och reservofficerskurser. Antalet elever varierar från drygt 50 under vinterhalvåret till ca 170 under juni–augusti. Antalet elever kommer sannolikt att minska på sikt till följd av krigsorganisatoriska förändringar.

Antalet anställda vid P 1 och PKAS i september 1972 framgår av följande sammanställning.

	P 1	PKAS
Militära	147	19
Civilmilitära	21	1
Civila	156	1

Södermanlands regemente (P 10)

Regementet är förlagt till Strängnäs. Grundutbildningskontingenten omfattar årligen ca 750 värnpliktiga. I september 1972 fanns vid P 10 168 militära, 21 civilmilitära och 200 civila tjänstemän anställda.

Försvarets gymnasieskola (FGS)

FGS — tidigare försvarets läroverk — tillkom efter 1942 års försvarsbeslut. Skolan är gemensam för armén, marinen och flygvapnet. Skolan ger utbildning i allmänna ämnen åt blivande kompani- eller regementsofficerare som saknar den civila utbildning som krävs för sådan anställning.

Dessutom förekommer i viss utsträckning kompletterings- och påbyggnadskurser för blivande plutonsofficerare. Skolan har f. n. omkring 540 elever. I september 1972 fanns 56 civila tjänstemän vid FGS.

Arméns kompaniofficersskola (AKS)

Vid AKS utbildas fast anställda plutonsofficerare till kompaniofficerare. I skolans uppgifter ingår också försvarsupplysning samt gymnastik- och idrottsutbildning till eleverna vid FGS. AKS svarar för förläggning m. fl. administrativa uppgifter för eleverna vid FGS.

AKS är sedan år 1928 förlagd till Uppsala i f. d. Upplands artilleriregementes kaserner. Dessa byggdes år 1901. I avvaktan på beslut om skolans framtida lokalisering har förbättringar av lokalerna fått anstå. Inom skolans område har på 1950-talet uppförts drivmedelsanläggning, tvätt- och smörjhallar samt garage.

I ett balanserat rekryteringssystem bör skolan ha ca 125 elever. Andelen elever ur infanteriet är störst, ca 40 %. För att kunna fylla nuvarande vakanser behövs enligt chefen för armén ca 160 elever per år under en tioårsperiod.

Personalen vid skolan bestod i september 1972 av 61 personer, varav 31 militära och 30 civila tjänstemän. Därtill kom ca 30 handräckningsvärnpliktiga. Personalen är avsedd även för FGS samt för skolornas gemensamma sjukvårds- och kassaavdelningar. Personalbehovet enbart för AKS beräknas vara 35–40 personer. De omkring 20 lärarna tjänstgör vid skolan mellan tre och fyra år.

Upplands signalregemente (S 1) med signaltruppernas kadett- och aspirantskola (SignKAS) och arméns stabs- och sambandsskola (StabSbS) jämte totalförsvarets signalskyddsskola (TSS)

S 1 flyttades år 1957 till Uppsala från kaserner i Frösunda där regementet varit förlagt sedan år 1942. Det disponerar nu f. d. Upplands regementets kaserner. Till regementet är SignKAS och StabSbS anslutna.

Huvuddelen av S 1:s byggnader uppfördes åren 1911–1916. Inom det kasernområde som nu disponeras av S 1 har inga nya byggnader tillkommit sedan år 1945. Vissa byggnader har ändrats till förråd, skollokaler och signalverkstad. Kasernerna renoverades i begränsad omfattning år 1956 inför S 1:s inflyttning.

Hela S 1:s kasernområde med AKS och FGS samt närövningsfält omfattar ca 600 ha. Ett nytt skjutfält om ca 900 ha som är avsett för Uppsala garnison håller på att inköpas som ersättning för skjutfältet i Hägdalen nära S 1 i Uppsala.

StabSbS har till uppgift att undervisa fast anställd personal och värnpliktiga i sambandstjänst, stabstjänst, tolk- och fångförhörstjänst, underhåll och reparation av signalmateriel samt signalskyddstjänst. I skolan ingår TSS. Antalet kurser liksom antalet elever vid TSS är mycket stort. Skolan utbildar årligen över 1 100 elever, fördelade på ca 130 kurser. Kurslängden varierar mellan en vecka och tio månader. Huvuddelen av eleverna genomgår korta kurser.

Vid SignKAS utbildas genomsnittligt 45 elever per år.

Grundutbildningskontingenten vid S 1 omfattar årligen omkring 750 värnpliktiga, av vilka ca 120 avses för StabSbS.

Antalet anställda i september 1972 vid S 1, SignKAS och StabSbS framgår av följande sammanställning.

	S 1	SignKAS	StabSbS
Militära	132	8	38
Civilmilitära	24	—	26
Civila	201	—	28

Kavalleriets kadett- och aspirantskola (KavKAS)

KavKAS är f. n. lokaliserad till Umeå. Antalet elever varierar från lägst 20 till omkring 75. Antalet militära lärare är under vinterhalvåret 7 och under sommarmånaderna ca 17. Skolan är administrativt knuten till K 4 och I 20.

Förslag av fredsorganisationsutredningen

Utgångspunkter

Allmänna faktorer

Utredningen redovisar i promemorian den 31 december 1971 över arbetsläget m. m. inom försvarets fredsorganisationsutredning (FFU), den s. k. nyårspromemorian, de faktorer som under utredningens dittillsvarande arbete har visat sig ha haft stor betydelse och som den bedömer skall få väsentligt inflytande på utredningens överväganden även i fortsättningen. Utredningen framhåller i detta sammanhang samhällsekonomin, däri inräknat anslagen till försvaret, som särskilt viktig. Den understryker vidare betydelsen av operativa faktorer, sambandet mellan krigsorganisation och fredsorganisation samt behovet av att rekrytera och behålla anställd personal och att utnyttja redan gjorda investeringar i mark och byggnader. Vidare berör utredningen vissa avvägningsproblem som t. ex. konkurrensen om mark mellan försvaret och andra delar av samhället samt möjligheterna att öka försvarets tillgångar på mark. Den tar också bl. a. upp hur lokaliserings- och regionalpolitik i allmänhet påverkar dess överväganden samt behandlar flygbullerproblemens betydelse vid lokalisering av flygflottiljer.

Utredningen konstaterar vidare i delbetänkandet med förslag till ändringar i fråga om arméförband: I att den stora betydelsen av de faktorer som redovisas i nyårspromemorian har bestyrkts i det fortsatta arbetet. Utredningen tar i betänkandet bl. a. upp de värnpliktssociala problemen som en annan betydelsefull faktor för sina överväganden samt lämnar ytterligare synpunkter på personalfrågornas betydelse i sammanhanget. Vidare granskas avvägningsprocessen militärt – civilt och de samhällsekonomiska frågorna ytterligare.

Samhällsekonomin

Med hänsyn till att det i skilda sammanhang under senare år har uppmärksamrats att fredsadministrationen vid oförändrad organisation beräknas ta i anspråk allt större andel av försvarets budget, har utredningen funnit det angeläget att lägga fram förslag som medför att besparingar kan göras så snart som möjligt. Utredningen har därvid eftersträvat större men till antalet färre fredsförband.

Utredningen anser emellertid att man i fråga om försvarets fredsorganisation måste ta hänsyn inte bara till de kostnader som redovisas under fjärde huvudtiteln utan även till samhällskostnaderna i övrigt. En ökad konkurrens mellan olika samhällssektorer om de finansiella resurserna, arbetskraften och de fysiska tillgångarna kräver enligt utredningen rationella produktionsenheter inom försvaret. På sikt är därför även av den anledningen en strukturrationalisering av försvarets fredsorganisation angelägen enligt utredningens mening. En sådan rationalisering kommer att kräva investeringar i mark och byggnader. Även om rationaliseringen är samhällsekonomiskt angelägen, kan den från finansiella synpunkter vara svår att genomföra. Inom försvaret är behovet av investeringar enligt gällande planer mycket stort. Utredningen anser det därför inte möjligt att inom den normala investeringsramen inrymma kostnader för sådana investeringar som föranleds enbart av att mark eller etablissement avstås till andra samhällsändamål. För sådana ändamål måste medel anvisas utanför den ordinarie medelstillelningen för försvaret.

Operativa faktorer

Utredningen erinrar om att fredsorganisationens viktigaste uppgift är att producera tillräckligt antal krigsförband med erforderlig kvalitet för att lösa uppgifterna vid krig eller krigsfara. Dessa förband skall därefter genom mobilisering ställas till operativa chefers förfogande. Olika operativa krav och principer måste därför beaktas vid lokaliseringen av utbildningsorganisationen. Utbildningsbetingelserna måste vara goda. Utspredd mobilisering bör kunna genomföras snabbt och säkert. Vidare bör behovet av mobiliserings- och insatsberedskap kunna tillgodoses och anpassas med hänsyn till förändringar i det militärpolitiska läget. Därvid bör även behoven i storstadsregionerna beaktas.

För arméns del anser utredningen att följande principiella inriktning

bör vara vägledande. De fördelar i fråga om miljöutbildning och snabb och säker decentraliserad mobilisering som nuvarande fredsorganisation erbjuder bör tas till vara och om möjligt utvecklas. Utbildning i rätt terräng- och klimatmiljö måste tillmätas stor betydelse. Särskilda krav på miljöutbildning måste ställas främst på förband som är avsedda för övre Norrland. Utbildningskapaciteten i Övre och Nedre Norrlands militärområden bör därför behållas i minst nuvarande omfattning. Vidare bör repetitionsutbildningen som regel avse uppgifter enligt krigsplanläggningen. Det bör också finnas möjligheter att öva huvuddelen av en brigad vid samma tillfälle och att samöva brigader med andra förband. Med hänsyn till kraven på snabb styrketillväxt inom särskilt utsatta områden bör vissa fredsförband vara lokaliserade i eller nära de områden där krigsförbanden är avsedda att användas.

Därutöver bör, framhåller utredningen, vissa fredsförband och utbildningsanstalter lokaliseras så att de tillgodoser behovet av insatsberedda förband med bestämd geografisk fördelning. Sistnämnda krav skall kunna ändras i takt med förändringar i det militärpolitiska läget.

Sambandet krigsorganisation – fredsorganisation

Utredningen begränsar sina synpunkter beträffande sambandet mellan krigsorganisationen och fredsorganisationen till förhållandena vid armén. Den framhåller inledningsvis i sitt betänkande att riksdagens försvarsbeslut år 1968 och år 1972 har påverkat utredningens arbete. Förändringar i krigsorganisationen, som blir en följd av besluten, kommer att medföra att utbildningens inriktning måste ändras vid ett antal fredsförband. Utgångsvärderna i nämnda hänseenden är i flera fall osäkra. Utredningen räknar dock med att en minskning av antalet pansarbrigader är ofrånkomlig. Vissa fredsförband vid pansartrupperna kan därmed komma att läggas ned varvid deras kasernetablisement kan avses för andra uppgifter än de nuvarande.

Beträffande luftvärnsförbanden utgår utredningen från att olika alternativ till krigsorganisation kan komma att gälla inom såväl fördelnings- som brigadförbanden. Utredningen anser att frågan i första hand gäller i vilken utsträckning robotförbanden skall ersätta eller komplettera eldrörsluftvärn. Bl. a. är behovet av skjutfält och investeringar beroende av ställningstagandet i detta hänseende.

Personalfrågor

Möjligheterna att rekrytera personal och behålla anställda är enligt utredningens mening en av de viktigaste faktorerna att ta hänsyn till vid nedläggning eller omlokalisering av förband. Sådana åtgärder bör därför vidtas endast när de är nödvändiga med hänsyn till samhällsplanering och samhällsekonomi eller när betydande rationaliseringsvinster inom utbildningsorganisationen därigenom blir möjliga. Principbeslut om omlokaliseringar och nedläggningar bör fattas så tidigt som möjligt för att underlätta omplacering av personalen.

Utredningen erinrar om att Kungl. Maj:t har uppdragit åt överbefälhavaren att i samråd med försvarets rationaliseringsinstitut lämna förslag till och vidta åtgärder för att minska antalet anställda inom krigsmakten under perioden 1972/73–1976/77 med 2 500 och att genom erforderligt utredningsarbete m. m. förbereda ytterligare personalreduceringar under nästa femårsperiod. I beslutet understryks bl. a. nödvändigheten av att väsentligt reducera personalkostnaderna, främst genom att minska antalet sysselsatta i lednings- och förvaltningsorganisationen och påskynda en övergång till mer ekonomiska produktionsenheter. Vidare bör personal i ökad utsträckning fördelas om till utbildningsverksamheten. Åtgärder enligt beslutet skall samordnas med utredningens verksamhet. Utredningen påminner vidare om att överbefälhavaren i programplanen för det militära försvaret för åren 1973–1978 ställer ytterligare krav på personalminskningar.

Utredningen uppger sig med hänsyn till dessa förhållanden ha strävat efter att finna lösningar som medför största möjliga personalminskningar och möjligheter att fördela om personal till utbildningssektorn utan att effektivitetskraven eftersätts.

Behov av att utnyttja redan gjorda investeringar i mark och byggnader

Utredningen framhåller att de investeringar som görs i mark och byggnader är mycket långsiktiga och att försvarets nuvarande mark- och byggnadsinnehav representerar betydande värden. Den anser mot denna bakgrund att omlokaliseringar av förband bör göras endast när man därigenom kan nå stora rationaliseringsvinster eller en rationell utbyggnad av samhället. Man bör vidare enligt utredningens mening vid utformningen av försvarets framtida fredsorganisation i första hand ta i anspråk de etablissemang och övningsområden som har utvecklingsmöjligheter.

Avvägningen militärt – civilt

Utredningen tar i nyårspromemorian upp vissa synpunkter på begränsningar i fråga om att utnyttja mark och möjligheterna att öka tillgången på mark. Den framhåller i detta sammanhang att tätorternas expansion och kommunikationernas utveckling kan leda till att nuvarande lokalisering av militära förband, utbildningsanstalter samt flyg-, övnings- och skjutfält i vissa fall framstår som mindre lämplig. I promemorian nämns Göteborg, Malmö och Uppsala som orter, vilka i första hand bedöms bli berörda av förändringar av arméns fredsorganisation.

Utredningen tar i promemorian och betänkandet också upp lokaliserings- och regionalpolitikens betydelse som utgångspunkt för utredningsarbetet. Den erinrar därvid om att målen för regionalpolitiken angavs av statsmakterna första gången år 1964 samt att målen därefter successivt har konkretiserats. Den regionalpolitiska planeringen (länsplaneringen 1967 och länsprogram 1970), den fysiska riksplaneringen och regionala

trafikplaneringen är exempel på initiativ med central betydelse för samhällsplaneringen. Utredningen framhåller vidare att statens planverk och statens naturvårdsverk har tillkommit samtidigt som länsstyrelserna har organiserats om och departementens planeringsresurser har förbättrats. Av avgörande betydelse för en förbättrad samhällsplanering är vidare enligt utredningens mening den kommunindelingsreform som i allt väsentligt kommer att vara genomförd vid årsskiftet 1973/74.

Utredningen erinrar också om att Kungl. Maj:t har anbefallt samtliga statsmyndigheter att vid beslut, som rör lokalisering av offentliga investeringar eller på annat sätt har betydelse för den regionala utvecklingen, beakta det prognosmaterial som har utarbetats i länsplanering 1967. I länsprogram 1970 har nya moment tillkommit, bl. a. ett åtgärdsprogram och en prioritering mellan kommunerna när det gäller behovet av insatser. Detta underlag har, framhåller utredningen, självfallet använts under det utredningsarbete som har lett fram till det nu föreliggande delbetänkandet.

Utredningen tar även upp de förslag som lämnades till riksdagen i prop. 1972:111 om ett regionalpolitiskt handlingsprogram. Beslut i denna fråga har numera fattats av riksdagen (InU 1972:28, rskr 1972:347, CU 1972:35, rskr 1972:348). Utredningen konstaterar att försvarets fredsanläggningar är lokaliserade till orter som tillhör alla de fyra ortstyper – storstadsområden, primära centra, regionala centra och kommuncentra – som beslutet anger. I det regionalpolitiska handlingsprogram som riksdagens beslut innebär tas även försvarets fredsanläggningar upp som faktorer som påverkar den regionala utvecklingen. De förslag rörande sådana anläggningar som länsstyrelserna har fört fram i länsprogrammen har av chefen för inrikesdepartementet överlämnats till utredningen för beaktande.

Utredningen redogör även för hur den gör sina avvägningar mellan militära och andra samhälleliga synpunkter. Utredningen understryker därvid att den i sitt arbete eftersträvar en allsidig belysning av problemen. Utredningen ser också som sin uppgift att opartiskt söka bedöma tyngden i de anspråk som från olika håll kan riktas mot mark i försvarets ägo. Däremot anser utredningen att det ligger utanför dess befogenhet att göra en övergripande avvägning mellan olika samhällsfunktioner.

Som en utgångspunkt för sina överväganden anger utredningen också behovet att strukturrationalisera försvarets fredsorganisation. När en sådan rationalisering skall göras skulle det enligt utredningen vara orimligt att bland de faktorer som därvid bör övervägas utesluta de önskemål den civila delen av samhället har i fråga om mark. Syftet bör i stället vara att undersöka möjligheterna att nå en lämplig avvägning av de olika markbehoven genom sådana förändringar i fredsorganisationen som från andra synpunkter kan vara önskvärda eller försvarbara.

Utredningen säger sig vid sina avvägningar mellan militära och övriga samhälleliga intressen ha observerat hur den senaste konjunkturdämpningen i hög grad har påverkat kommuners och regionala myndigheters uppfattning om förbands och utbildningsanstalters betydelse för lokalise-

ringspolitiken och kommunernas ekonomi. Kommuner som tidigare har uttalat mycket starka önskemål om att för sin expansion få tillgång till försvarets mark har under den senaste tiden visat mindre intresse för detta. Utredningen anser emellertid att konjunkturförhållandena inte i avgörande grad bör få påverka en långsiktig planering för en rationell fredsorganisation. Utredningen har studerat förhållandena sådana som de kan tänkas bli på lång sikt under en normal konjunktursituation. Den har också beträffande flera orter sökt klarlägga i vilken utsträckning motstridiga militära och civila intressen på sikt kan förväntas bestå eller förstärkas i fråga om att utnyttja tillgänglig mark. Omlokaliseringar eller nedläggningar av fredsförband får, framhåller utredningen, givetvis konsekvenser för bl. a. sysselsättning och ekonomin i berörda kommuner, vilket blir särskilt framträdande under en lågkonjunktur. Dessa förhållanden har utredningen fått belysta av kommuner och länsstyrelser som utredningen haft kontakt med. Enligt utredningens mening bör man i görligaste mån undvika att avveckla förband i kommuner som i avsevärd grad är beroende av de fördelar som förbandet ger i form av skatteintäkter, sysselsättning och ökad allsidighet i näringsstrukturen. Vid en rationalisering av fredsorganisationen kan man inte heller underlåta att ta hänsyn till att den ökande konkurrensen om marken framträder tydligast eller är att vänta främst i landets expansiva regioner. Utredningen anser att det främst är i sådana områden som förband och utbildningsanstalter bör avvecklas. De kommunalekonomiska nackdelarna av en förbandsnedläggning blir enligt utredningen också små för en större kommun.

Värnpliktsociala problem

En utveckling av fredsorganisationen, främst i fråga om armén, mot färre antal förband kommer enligt utredningen nödvändigtvis att innebära att avståndet från det förband där den värnpliktige tjänstgör till hans hemort i flera fall blir längre. Utbyggnaden av inrikesflyget och vägarna samt andra förbättringar av kommunikationerna har gjort att restiden mellan olika delar av landet successivt har minskat. Detta kan enligt utredningen delvis motverka olägenheterna med de ökade avstånden. Enligt utredningens mening motverkas dessa också bl. a. av längre sammanhängande ledigheter med fria hemresor för de värnpliktiga.

Utredningen tillmäter de värnpliktsociala problemen stor vikt och anser att åtgärder bör vidtas för att minska de sociala olägenheterna för de värnpliktiga vid deras tjänstgöring. Sådana åtgärder kan innebära att förband lokaliseras på lämpliga platser i förhållande till de värnpliktigas bostadsort, att de värnpliktiga placeras vid lämpligt belägna förband och att olika slag av förmåner införs. Utredningen anser det också viktigt att den militära miljön anpassas till utvecklingen så att den inte är mera skild från den civila miljön än som betingas av verksamhetens art.

Utredningen sammanfattar sin uppfattning av de grundläggande faktorerna för utredningsarbetet på följande sätt.

De stora kostnaderna liksom konsekvenserna för personalen talar enligt utredningens mening för att en eventuell övergång till en ny och rationellare utbildningsorganisation måste ske under en lång period. Förändringar bör i första hand genomföras när omlokalisering eller nedläggning av förband blir ofrånkomlig på grund av det civila samhällets utveckling, t. ex. genom tätorters expansion och utbyggnad av kommunikationsleder. Förändringar kan vidare behöva genomföras som följd av omstruktureringar inom krigsorganisationen, eftersom dessa direkt påverkar utbildningens inriktning och därmed fredsorganisationens utformning.

Förändringarna bör genomföras så att erforderlig utbildningseffekt uppnås på sikt samtidigt som driftkostnaderna hålls nere. Förändringarna måste passas in i ett långsiktigt mönster och utgöra etapper inom ramen för en samlad plan för att utveckla en mera rationell fredsorganisation än den nuvarande.

Principer för ekonomiska kalkyler

Utredningen har sökt att på ett rättvisande men ändå överslagsmässigt sätt jämföra olika lösningar i fråga om investeringskostnader och årliga driftkostnader. Den har vidare eftersträvat att ge en uppfattning om kostnaderna och besparingarna under en längre period. Efter att ha prövat flera modeller för de angivna beräkningarna har utredningen valt en metod som bygger på en prognosperiod om 20 år och en kalkylränta av 8 %.

Investeringar och större iståndsättningar

Planerade investeringar och större iståndsättningar för nuvarande förband har i kalkylerna förutsatts bli utförda. De har därvid betraktats som direkta nyinvesteringar. Utredningen understryker att kostnaderna för de större investerings- och iståndsättningsobjekten i praktiken kommer att fördelas över flera budgetår men att detta inte har någon större betydelse för resultaten av de överslagsmässiga beräkningarna.

Byggnadskostnaderna, dvs. nyinvesteringar och större iståndsättningar inkl. löpande underhåll, beräknas öka med 4 % per år.

För att understryka kravet på rationaliseringseffekt och för att uppväga osäkerheten i fråga om investeringsobjektens livslängd och brukningstid har utredningen vid jämförelse mellan olika alternativ utgått från att investeringar och iståndsättningar skall skrivas av på 20 år i stället för på 40 år som nu sker i fråga om investeringar enligt reglerna för försvarets fastighetsfond.

Driftkostnader

I driftkostnaderna har utredningen räknat in hyror och kostnader för bränsle, el, vatten, avlopp m. m. samt personalkostnader för civil personal.

Hyrorna för befintligt fastighets- och byggnadsbestånd har beräknats med utgångspunkt i fortifikationsförvaltningens beräkningar för budgetåret 1973/74.

Kostnaderna för bränsle, el m. m. beräknas bli fördubblade under 20-årsperioden. Vid utredningens beräkningar har vidare antagits att dessa kostnader vid förband som utökas stiger med omkring 100 000 kr. per år för varje utökning med 100 värnpliktiga.

Utredningen har vid sina personalberäkningar utgått från överbefälhavarens rapport om personalläget i september 1972 och räknat med att planerad omorganisation av staber och förband i lägre regional och lokal instans skall vara genomförd när utredningens förslag förverkligas. Kungl. Maj:t har i prop. 1973:75 lagt fram förslag om organisationsförändringar beträffande vissa av arméns och marinens myndigheter på lägre regional och lokal nivå.

För att hålla mobiliseringsförråden vid makt i områden där förband avvecklas har utredningen räknat med det antal anställda som mobiliseringsstyrka, krigsförbandens organisation och materiel kräver.

Vid de förband vars värnpliktskontingent måste utökas på grund av att andra (annat) förband läggs ned har utredningen räknat med att varje ökning av grundutbildningskontingenten med 250 man medför att omkring 10 civila behöver anställas.

Personalkostnaderna beräknas bli tredubblade under 20-årsperioden. Utredningen räknar med hänsyn därtill överslagsmässigt med en lönekostnad av 70 000 kr. per civil anställd och år under perioden.

Engångskostnader för personal

Utredningen har schablonmässigt räknat med flyttningskostnader för den personal, som enligt utredningsförslaget bör stanna kvar i organisationen, till ca 20 000 kr. per anställd. Den räknar vidare med att nödvändiga avgångar i praktiken kommer att genomföras under ca fem år. De kostnader som därvid uppstår beräknas uppgå till 100 000 kr. per avgången anställd.

Nuvärdeskalkyl

För att kunna jämföra kostnaderna för olika alternativ har utredningen i sina kalkyler räknat fram investerings- och andra engångskostnader samt driftkostnader till sitt nuvärde. Denna metod, nuvärdemetoden, bygger på att samtliga kostnader och intäkter som hänger samman med ett handlingsalternativ hänförs till år 0 i kalkylen. Därigenom skapas en enhetlig bild vid bedömning av de ekonomiska konsekvenserna för skilda alternativ.

Mark och byggnader

Värdet av mark och byggnader som har alternativ användning eller kan försälas har inte tagits upp i kalkylerna, eftersom värdet inte kan beräknas med säkerhet. Detta är nämligen beroende av möjliga alternativa

användningar, eventuella försäljningsvillkor, skyldighet att återställa viss mark till kommunen m. m.

Värdet av friställd mark har inte heller tagits upp i kalkylen för de olika objekten. Utredningen har emellertid angett ett uppskattat totalbelopp för den mark som genom omlokaliseringarna kan frigöras och användas på annat sätt.

Utredningen framhåller sammanfattningsvis att den är väl medveten om att modellen ger endast överslagsmässiga värden. Kalkylmetoden anses dock ge tillräckligt säkra värden för att de skall kunna utgöra en del av det underlag som behövs för att fatta beslut. Det väsentliga har enligt utredningen varit att beräkna den ungefärliga storleken av besparingarna. Genomgående har utredningen strävat efter att redovisa minimivärden för de besparingar som bedöms uppstå om utredningens förslag genomförs.

Överväganden

Visst underlag för utredningsarbetet har lämnats av chefen för armén och fortifikationsförvaltningen. Utredningen har också fortlöpande hållit sig orienterad om chefens för armén utredning om arméns utbildningsorganisation på sikt. Under utredningsarbetet har även mycket omfattande kontakter tagits med de militära myndigheterna i övrigt samt med kommuner, länsstyrelser och andra regionala organ.

Utredningen har utgått från att pansartruppernas krigsorganisation kommer att minska. Den har också beaktat frågan om vilken utbildningsorganisation som på sikt skall behållas vid pansartrupperna. Den anser vidare att hänsyn måste tas främst till operativa, beredskaps- och utbildningsmässiga faktorer samt till kostnaderna. Av betydelse är också enligt utredningens mening regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska synpunkter.

Utredningen bedömer att en rationell utbildningsorganisation inom pansartrupperna kräver att minst tre pansarregementen utgår eller ges annan utbildningsinriktning. Pansarutbildningen vid Göta livgarde (P 1) och Södermanlands regemente (P 10) bör efter hand upphöra och av krigsorganisatoriska skäl ersättas med infanteriutbildning.

Utredningen kommer i sina överväganden in på frågor som berör Skaraborgs regemente (P 4) i Skövde till vilket förband pansartruppskolan (PS) är knuten. Utredningen finner det därvid i och för sig möjligt och från flera synpunkter även lämpligt att samla all grund- och befälsutbildning inom pansartrupperna till pansarregementena i Skåne. Därigenom kommer enligt utredningen bl. a. utbildningsbefäl, fordonspark, verkstäder, övnings- och skjutfält samt förläggningar att utnyttjas rationellt. Detta innebär emellertid att P 4 måste läggas ned och att ett för pansarutbildningen särskilt lämpligt pansarövningsfält i Skövde och Kråks skjutfält inte längre kan utnyttjas. Mot en nedläggning av P 4 kan enligt utredningen anföras även andra skäl. Bl. a. måste befäl vid P 4 flytta till Skåne eller omskolas till annat truppslag. Vidare kommer krigsförband ur

pansartrupperna att rekryteras, utbildas och mobiliseras i Västergötland minst till början av 1980-talet av bl. a. operativa och utbildningstekniska skäl. Vid repetitionsutbildning i Västergötland måste då anställd krigsplacerat befäl tillföras från Skåne. Övnings- och skjutfälten i Skåne skulle även bli hårt belagda, sannolikt mer än nu, bl. a. på grund av att även pansartruppernas skolor i sådant fall måste förläggas dit. Att lägga ned P 4 och ersätta det med t. ex. ett infanteriregemente skulle slutligen även innebära att militärområdesverkstaden i Skövde skulle behöva inskränka sin verksamhet väsentligt.

Utredningen erinrar i sammanhanget om att försvarets materielverk har en försöksstation (FÖS) i Skövde och provningscentral i Karlsborg (PC). PS – främst dess försöksavdelning – FÖS och PC genomför vissa gemensamma tekniska försök. En förutsättning för denna samordning är att de tre enheterna ligger nära varandra.

Utredningen anser att pansarutbildning bör bedrivas i Skövde även i framtiden av främst operativa skäl men också med hänsyn till beredskapen och utbildningens krav. Även regionalpolitiska skäl talar för en sådan lösning.

Eftersom pansarutbildningen vid P 1 bör upphöra anser utredningen vidare att PKAS snarast bör flytta från Enköping. Det bedöms naturligt att flytta skolan antingen till Skåne eller till Skövde. Helst bör PKAS och PS vara lokaliserade i anslutning till samma förband. Därigenom skulle bl. a. lärare och utbildningslokaler kunna utnyttjas rationellare än om skolorna är skilda åt. Utbildningen skulle också bättre än nu kunna samordnas mellan de skilda utbildningsnivåerna. Utredningen bedömer att tillgången på övnings- och skjutfält i Skåne inte motsvarar de behov som skulle uppstå, om fälten måste utnyttjas av både pansarutbildningsförbanden och pansartruppskolorna.

Om pansartruppskolorna lokaliseras till Skövde skulle befälet som utbildas där behöva genomföra bl. a. fältövningar och vissa truppföringsövningar i Skåne. För att utbildningen skall bli allsidig måste emellertid sådana övningar bedrivas även i terräng och i områden som ligger långt från en eventuell skola i Skåne. Att lokalisera skolorna till samma plats kan också enligt utredningen medföra för stor belastning på övningstruppen.

Genom att inte flytta PS från Skövde sparas investeringskostnader och andra engångskostnader. Dessutom kan nuvarande samverkan med FÖS och PC fortsätta. Utredningen bedömer att merkostnader skulle uppstå om denna samverkan bröts.

Utredningen anser det fördelaktigare att lokalisera pansartruppskolorna uppdelade på Skövde (PS) och Skåne (PKAS) än att samordna dem endera i Skövde eller Skåne. Handlingsfriheten i det längre perspektivet tas därmed också till vara menar utredningen.

I nyårspromemorian bedömer utredningen utvecklingen i Uppsala i fråga om markanvändning samt framför sina synpunkter och förslag rörande de förband och militära skolor som är lokaliserade till Uppsala. Utredningen finner därvid att en utbyggnad av akademiska sjukhuset på

AKS:s område är ofrånkomlig. Denna berör också indirekt FGS. Norra delen av området bör successivt överlätas till kommunen under senare delen av 1970-talet. Återstående del av AKS:s område med bl. a. försvarsområdets stabsbyggnad kan komma att behöva överlätas under perioden 1981–1985. Utredningen finner vidare att en rationell samhällsutveckling innebär att så stora delar av S 1:s mark behöver disponeras för andra ändamål att S 1 med anslutna skolor måste omlokaliseras.

I betänkandet anger utredningen bl. a. att det f. n. inte är möjligt att förutse hur befälsutbildningen kommer att vara utformad i framtiden och om en skola med AKS:s nuvarande elevantal och målsättning kommer att finnas kvar på sikt. Den lösning i fråga om förläggningsort och lokaler som nu väljs för AKS:s lokalisering måste därför kunna passas in i ett nytt utbildningssystem för armén. En lösning som är helt avpassad för nuvarande förhållanden ger enligt utredningen ringa flexibilitet i framtiden.

Utredningen har genomfört en omfattande studie rörande AKS:s framtida lokalisering. Eftersom inga andra utgångspunkter funnits än nuvarande organisation och befälsordning m. m., har studien utgått från dessa. Utredningen har därvid undersökt åtta garnisonsorter och funnit att fyra av dessa tycks ha bättre förutsättningar än de övriga, nämligen Örebro, Karlstad, Linköping och Skövde.

Kostnaderna för de fyra lokaliseringalternativen beräknas vid förläggning i Örebro till 16 milj. kr., i Karlstad till 19 milj. kr., i Linköping till 17 milj. kr. och i Skövde till 19 milj. kr. Därjämte räknar utredningen med vissa kostnader vid förband i resp. förläggningsorter. Mot dessa kostnader har utredningen ställt kostnaderna för att genomföra nu gällande planer för investeringar och större iståndsättningar vid AKS. Dessa beräknas uppgå till omkring 17 milj. kr. (i nuvärde omkring 13 milj. kr.). Den faktiska kostnaden för att rusta upp nuvarande lokaler skulle således, framhåller utredningen, överslagsmässigt bli lika stor som en nybyggnad för AKS.

Enligt utredningens uppfattning är det angeläget att man väljer en sådan lokalisering av AKS och övriga militära skolor att dessa kan bli kvar i de valda garnisonsorterna en längre tid. Detta befrämjar rekrytering av såväl elever som lärare och ger fasthet åt befälsutbildningen.

Utredningen anser vidare att man bör sträva efter att i högre grad än nu söka samla flera skolor till samma garnisonsort, om detta är möjligt med hänsyn till utbildningskraven och särskilt om kostnaderna för investeringar därigenom kan hållas nere. Utredningen har därför vidgat sina undersökningar att gälla även alternativ som innebär att AKS samlokaliseras med andra skolor. I samband med övervägandena om lokalisering av InfKAS, KavKAS och pansartruppskolorna har utredningen bl. a. granskat möjligheterna att förlägga även AKS till Skövde, ett förläggningsalternativ som utredningen såsom framgår av redogörelsen i det föregående har övervägt också i annat sammanhang.

Beträffande FGS framhåller utredningen att utbyggnaden av akademiska sjukhuset inte direkt berör gymnasieskolans mark men att skolans

verksamhet påverkas av de åtgärder som vidtas rörande AKS. FGS utnyttjar nämligen AKS:s matinrättning och elevmatsal. När AKS flyttar, uppstår också problem i fråga om ledning av personalvård, viss utbildning och andra uppgifter inom FGS som nu åvilar chefen för AKS.

Utredningen kan emellertid inte förorda att beslut nu fattas att flytta FGS från Uppsala. Den anser att tillräckligt underlag inte finns för att avgöra om skolan på sikt skall behållas eller läggas ned. Bedömningen påverkas främst av frågorna om den framtida befälsordningen och den civila vuxenutbildningens fortsatta utveckling. Utredningen anser vidare att kostnaderna för att flytta skolan kan bli betydande och att särskilda åtgärder behöver vidtas för att under ett begränsat antal år driva skolan med erforderlig effekt, även om AKS skulle omlokaliseras innan slutlig ställning har kunnat tas till FGS:s framtid.

Chefen för armén har för utredningen framhållit som angeläget att S 1 med StabSbS får stanna kvar i Uppsala till minst omkring år 1990. Utredningen konstaterar att regementet inte med säkerhet kan behållas i Uppsala längre än möjligen till slutet av 1980-talet, men att inga säkra prognoser kan ges för tiden därefter. Med anledning därav har utredningen undersökt det framtida behovet av investeringar och större iståndsättningar vid S 1 med anslutna skolor. För den närmaste 5-årsperioden beräknas dessa uppgå till över 25 milj. kr. i faktiska kostnader. För 5-årsperioden 1977/78 – 1981/82 har de uppskattats till 31 milj. kr. Planerat och bedömt behov av investeringar och större iståndsättningar under 20 år uppgår till ca 95 milj. kr. i faktiskt värde, vilket i nuvärde motsvarar 55 milj. kr. Utredningen anser att det inte är försvarligt att genomföra så omfattande upprustningsåtgärder för att behålla S 1 med anslutna skolor i Uppsala under en kortare tid.

Mot denna bakgrund har utredningen inhämtat uppgifter om möjligheterna att minska investerings- och iståndsättningskostnaderna vid S 1 för den närmaste 20-årsperioden och fördela om en del av kostnaderna till tiden efter 20-årsperiodens slut. Det har därvid visat sig att vissa byggnadsobjekt till ett sammanlagt belopp av 19,5 milj. kr. som i och för sig är önskvärda men inte oundgängligen nödvändiga t. v. kan uteslutas från planerna. Till dessa objekt hör bl. a. kaserner, bibliotek, marketenteri och en ny matinrättning. Enligt utredningens mening bör besparingar inte drabba objekt som har så stor betydelse för personalen som dessa. Det är därför enligt utredningens uppfattning nödvändigt att genomföra de angivna renoveringarna och nybyggnaderna, om S 1 behålls i Uppsala.

Utredningen har kommit till den uppfattningen att det skulle vara till fördel för samhällsplaneringen i Uppsalaregionen – således även för den militära delen av samhället – om osäkerheten i fråga om tidpunkten för S 1:s omlokalisering undanröjdes. Endast härigenom kan planeringen bli tillräckligt fast och förutseende och därmed också ekonomiskt fördelaktig. Utredningen anser därför att beslut bör fattas så snart som möjligt om att S 1 med anslutna skolor flyttas från nuvarande etablissement i Uppsala. De stora investeringarna kan i huvudsak undvikas om flytt-

ningen genomförs snart. En flyttning kan därför bli aktuell redan innan den framtvingas av anspråken på regementets mark. Tidpunkten för flyttningen kan behöva avvägas så att den anpassas till de förändringar av fredsorganisationen som kan aktualiseras av andra skäl.

Utredningen anser att det kan vara till nackdel främst för den anställda personalen men också för Uppsala kommun, om S 1 med anslutna skolor flyttas från Uppsala. Det bör dock observeras, framhåller utredningen, att den utbyggnad av akademiska sjukhuset som förutsätts enligt generalplan för sjukhuset kommer att medföra att antalet anställda vid sjukhuset fram till år 1985 kommer att öka med 1 600 personer, vilket innebär ett betydande tillskott av arbetstillfällen i Uppsala kommun. Akademiska sjukhuset beräknas år 1985 ha ca 4 200 anställda, vartill kommer 1 000–1 500 studerande och elever i praktisk verksamhet vid sjukhuset.

Som framgår av redogörelsen i det föregående föreslår utredningen att utbildningen av pansarförband vid P 1 upphör, att utbildningen vid regementet får en annan inriktning och att PKAS i samband därmed flyttas. Enligt utredningens mening bör beslut fattas om att inrikta verksamheten vid P 1 mot en lösning som innebär att S 1 med anslutna skolor tidigt omlokaliseras till P 1:s etablissement i Enköping. Utredningen bedömer att utbildningsbetingelserna i Enköping skulle bli mycket goda för S 1. Denna omlokalisering förutsätter att P 1:s grundutbildningskontingent i stället utbildas vid andra förband. Utredningen har räknat med att kontingenten fördelas på Svea Livgarde (I 1) och P 10.

Utredningen framhåller i detta sammanhang att en flyttning av S 1 från Uppsala till P 1:s etablissement skulle vara fördelaktigare än en omlokalisering till ort på längre avstånd från Uppsala, främst med hänsyn till den anställda personalen. Avståndet mellan Uppsala och Enköping är endast ca 45 km och möjligheterna för de anställda att pendla mellan Uppsala och Enköping är stora.

Utredningen har även övervägt lokaliseringen av KavKAS. Den har därvid kommit till den slutsatsen att skolan bör flyttas till Skövde och ingå i den skolenhet utredningen föreslår skall inrättas där.

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att de kasernetablissemang till vilka S 1 och AKS i Uppsala är förlagda avvecklas.

Enligt utredningens förslag bör vidare P 1 i Enköping avvecklas och S 1 flyttas till det därigenom lediga kasernetablissemang i Enköping.

AKS föreslås bli omlokaliserad från Uppsala till Skövde. Vidare föreslår utredningen att PKAS flyttas från Enköping till Ystad eller Revinge.

För den 20-årsperiod utredningens beräkningar tar sikte på blir driftkostnaderna per år 10 milj. kr. och de totala faktiska kostnaderna 225 milj. kr. (i nuvärde 70 milj. kr.) lägre än om organisationsändringen i den här berörda delen inte genomförs.

Beträffande den personal som berörs av omorganisationerna framhåller

utredningen att särskilda åtgärder bör vidtas för att underlätta de omplaceringar som blir en följd av utredningens förslag. Utredningen erinrar i detta sammanhang om det principavtal om vissa frågor rörande arbetsmiljön och anställningstryggheten (trygghetsavtalet) som den 30 oktober 1972 har slutits mellan statens avtalsverk och personalorganisationerna.

Åtgärder för att underlätta bostadsanskaffning och ge sysselsättning åt familjemedlemmar är också enligt utredningens uppfattning mycket angelägna.

Utredningen understryker att det är betydelsefullt att utrymme skapas för de investeringar som behövs för de förslagna omlokaliseringarna. Detta är en förutsättning för att på sikt kunna minska kostnaderna för fredsorganisationen.

Vid förband som skall dras in bör enligt utredningens uppfattning inga större investeringar eller iståndsättningar genomföras. Medel som har planerats för detta ändamål bör i första hand fördelas om till investeringar som på sikt bedöms ge stora rationaliseringsvinster. Särskilt gäller detta medel som har beräknats för nuvarande programplaneperiod. Även mycket överslagsmässiga beräkningar visar emellertid att ytterligare medel kommer att behövas.

Utredningen framhåller att värdet av friställda tillgångar i mark och byggnader bör tillgodoräknas försvaret som finansiell tillgång vid nyinvesteringar. Utredningen erinrar om att gällande bestämmelser om bokföring av influtna köpeskillingar för fast egendom som staten säljer inte medger att köpeskillingen direkt används för nyinvesteringar. För att försvaret skall få tillgodoräkna sig dessa belopp föreslår utredningen följande. De influtna köpeskillingarna inlevereras och bokförs enligt gällande bestämmelser. En rörlig kredit anlitas för behövliga investeringar i den mån inte andra medel kan disponeras. Återbetalningsskyldigheten för försvaret beträffande den rörliga krediten minskas med belopp motsvarande vad som inflyter vid försäljningar. Krediten täcks alltså i denna del av medel utanför försvarets ram. Detta förfaringsätt stämmer i princip överens med det system som sedan länge har tillämpats när staten för att tillgodose annat samhälleligt behov säljer fast egendom som disponeras av försvaret. Behöver kompensationsmark förvärvas eller ny byggnad uppföras i samband med sådana försäljningar brukar erforderliga medel anvisas utanför försvarets ram upp till ett belopp som motsvarar den influtna köpeskillingen. På motsvarande sätt bör försvaret få tillgodoräkna sig värdet av fast egendom, som frigörs genom de nu föreslagna rationaliseringarna men behålls i statlig ägo för att användas för verksamhet utanför försvaret.

Det är enligt utredningens mening inte nu möjligt att uppskatta de belopp som bör täckas av den rörliga krediten, eftersom beloppen blir beroende av omfördelning av normala investeringsmedel och tidpunkter för byggnadsverksamhet m. m. Utredningen vill emellertid peka på att de föreslagna organisationsförändringarna motiverar att den rörliga krediten får tas i anspråk så snart den behövs.

Utredningen erinrar i detta sammanhang också om att riksdagens försvarsutskott med instämmande av riksdagen (FöU 1972:17, rskr 1972:231) har uttalat, att särskilda åtgärder kan behöva vidtas för att underlätta den rationaliseringsverksamhet som pågår och planeras. I första hand bör det enligt utskottets mening övervägas att tillhandahålla en rörlig kredit för sådana investeringar som är kapitalkrävande men ger god rationaliseringseffekt.

Remissyttrandena

Utredningens utgångspunkter

Allmänna faktorer

De allmänna faktorer som utredningen har haft till utgångspunkt för sina överväganden har i varierande grad berörts av remissinstanserna.

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet har bl. a. funnit det angeläget att både samhällsekonomiska och sektorekonomiska synpunkter läggs till grund för beslut om lokalisering av arméförband. Vid beslut om lokalisering av militära förband är det, anser expertgruppen, främst två förhållanden som bör diskuteras, nämligen vilken militär struktur som ger lägsta kostnader vid viss beredskapsnivå och vilka effekter lokaliseringen får på den regionala strukturen. Den första punkten gäller problemen att skapa en effektiv organisation inom försvaret. En sådan organisation anser expertgruppen byggs upp på sektorekonomiska bedömningar som ofta står i konflikt med sådana övervägningar som tar hänsyn till enskilda individers vinster och förluster. Den andra punkten avser samhällsekonomiska utvärderingar av förändringar i den militära sektorns lokalisering. Enligt expertgruppens uppfattning är utredningens kalkyler av sektorekonomisk art. Dessa skulle med fördel, menar gruppen, kunna kombineras med information om bl. a. förbandens köp av varor och tjänster för att underlätta de samhällsekonomiska bedömningarna.

De operativa faktorerna berörs av bl. a. *överbefälhavaren, chefen för armén* och *värnpliktsverket*. De konstaterar att snabb och säker mobilisering åstadkoms genom att mobilisering och utbildning sker där de värnpliktiga bor. Utredningen tillämpar enligt arméchefen av regionalpolitiska skäl principen att lägga ned förband i befolkningsrika områden och tillföra befolkningssvagare områden en utökad utbildningskapacitet. Samtidigt förutsätter den att mobiliseringsgrupperingen står kvar opåverkad av förslaget. Genom att flytta utbildningsförband uppstår ett bristande samband mellan rekryteringsområden och utbildningsorter. Detta medför enligt arméchefen och värnpliktsverket att både mobiliseringsberedskapen och de värnpliktssociala förhållandena försämras vilket medför risk för mindre rationell utbildningsverksamhet. Utredningen har enligt arméchefen i detta avseende helt bortsett från sambandet krigsorganisation—fredsorganisation och de konsekvenser som en tillämpning av principen innebär för ett antal värnpliktiga med angelägna skäl att

utbildas nära hemorten. Man har inte heller enligt arméchefen behandlat den oundvikliga effektsänkningen för arméns krigs- och fredsorganisation.

Flera remissinstanser däribland *överbefälhavaren, statens personalnämnd, TCO-S* och *SR* anser att *personalfrågorna* inte har blivit fullständigt belysta i utredningens förslag. Överbefälhavaren framhåller att mycket starka effektivitetsskäl måste föreligga för att motivera de allvarliga påfrestningar som uppstår för de anställda när ett förband läggs ned eller flyttas. Enligt *TCO-S:s* uppfattning har utredningen behandlat konsekvenserna av utredningsförslaget för de anställda på ett sätt som är nära nog kränkande för dessa. Utredningen har inte lagt fram några konkreta förslag till åtgärder för att lösa dessa synnerligen viktiga frågor. Den har konsekvent undvikit att studera den verkliga innebörden i sitt förslag för den anställda personalen och endast uttryckt konsekvenserna för den enskilde i visst belopp per anställd. *SR* framför liknande synpunkter och framhåller att utredningen i stort har räknat personalen som man räknar kronor. De problem som kan uppstå för personalen skjuts enligt *SR* helt på framtiden. Överbefälhavaren räknar med att värdefull personal kommer att söka sig annat arbete vilket vållar stora kostnader och effektförluster som det tar lång tid att övervinna. Denna risk anser överbefälhavaren vara särskilt framträdande beträffande specialtruppernas personal. Även *TCO-S* framhåller att utredningen inte tillräckligt har beaktat problemet med personalavgångar och svårigheterna att rekrytera och behålla välutbildad personal vid de förband som föreslås läggas ned eller flyttas. Liknande synpunkter framförs av statens personalnämnd.

Överbefälhavaren, försvarets personalnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen, statens personalnämnd, TCO-S, SR och *LO* understryker det stora behovet av personalvårdande och personaladministrativa insatser. I detta sammanhang påpekas att de ekonomiska villkor som kan komma att gälla för de anställda vid omorganisation måste fastställas i så god tid att personalen kan ta hänsyn till dessa när den skall bedöma sin fortsatta anställning inom försvaret.

Försvarets personalnämnd erinrar om att nämnden och överbefälhavaren har anbefallt en serie åtgärder för att underlätta omplacering och personalminskningar inom försvaret. Principerna bör enligt nämndens uppfattning tillämpas även vid den nu föreslagna omorganisationen. I samband med eventuell nedläggning eller omlokalisering av förband bör, framhåller *TCO-S* och *SR*, den personal som så önskar beviljas förmånliga avgångsvillkor genom årlig ersättning eller förtidspensionering. Eftersom syftet med förändringarna är att minska kostnaderna anser däremot statens personalnämnd att det är angeläget att genomföra personalminskningar utan att tillgripa förtidsavgångar med årlig ersättning annat än i alldeles speciella undantagsfall. Hitillsvarande ordning inom försvaret i detta avseende bör därför enligt nämnden inte ligga till grund för planeringen. *LO* säger sig kunna tillstyrka en flyttning endast om sådana åtgärder sätts in från samhällets sida att flyttningen kan ske utan negativa sociala eller ekonomiska effekter för de anställda. Organisationen understryker

betydelsen av att personalen fortlöpande hålls orienterad om och bereds tillfälle att aktivt ta del i detaljplaneringen och genomförandet av eventuella flyttningar. Nuvarande förhållanden är, framhåller LO, inte helt tillfredsställande och förorsakar onödigt irritation och misstro mot ansvariga myndigheter.

Det är enligt statens personalnämnd angeläget att en fullständig personaladministrativ planering görs i god tid innan organisationsförändringar genomförs. Denna verksamhet bör enligt nämnden inte ses som enbart en angelägenhet för försvaret. Statsförvaltningens samlade personaladministrativa resurser bör utnyttjas redan från början. Detta innebär att statens personalnämnd bör delta redan i det förberedande planeringsarbetet och i den personaladministrativa planeringen samt biträda berörda myndigheter i personaladministrativa frågor.

Försvarets personalnämnd, statens personalnämnd, SR och arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att betydande sysselsättningsproblem kommer att uppstå för de anställdas familjemedlemmar på den nya orten. Arbetsmarknadsstyrelsen delar utredningens uppfattning om betydelsen av att omställningsproblemen för berörda arbetstagare och deras familjemedlemmar kan lösas på ett tillfredsställande sätt. Styrelsen förutsätter därför att nära kontakter upprätthålls med arbetsmarknadsverket bl. a. för att man skall kunna bedöma om särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder måste tillgripas i detta syfte.

Bostadsproblemen i samband med omorganisationen understryks bl. a. av *statens personalnämnd* och *SR* som anser att utredningen inte tillräckligt har berört frågor som hänger samman med avveckling och anskaffning av bostäder. Enligt personalnämnden måste bostadsfrågorna beaktas tidigt och behandlas efter samma principer som tillämpas för den pågående omlokaliseringen av viss statlig verksamhet. Detta innebär bl. a. att de anställda bör ges möjlighet till medinflytande.

Flera av remissinstanserna uppehåller sig vid *avvägningen mellan militära och civila intressen*. *Överbefälhavaren* crinrar om att utredningen har utgått från förhållandena i orter där militära förband bedöms vara utsatta för ett tryck från andra samhällssektorer. Han biträder tanken på att en avvägning i dessa fall måste ske mellan de olika samhällsintressena. Överbefälhavaren understryker vidare att det är viktigt att de militära förbanden ges goda förutsättningar för sin verksamhet så att denna blir effektiv. Bland de mest väsentliga nämner han tillgången på mark för verksamheten. Endast om det finns mycket starka och klart dokumenterade skäl bör enligt överbefälhavaren mark som nu utnyttjas för militär verksamhet föras över till annat ändamål.

Även *chefen för armén* anser att fredsorganisatoriska förändringar bör genomföras bl. a. när kraven från andra samhällssektorer på att få ta över kasernetablisement och försvarets mark i övrigt är särskilt stora. Beträffande de orter som utredningen berör finner han emellertid att sådana krav föreligger endast mot AKS i Uppsala.

Statens planverk framhåller att förändringar i försvarets fredsorganisation måste samordnas inom ramen för en regional och kommunal fysisk

översiktsplanering.

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet erinrar om att riksdagen nyligen har fattat beslut om grunderna för uppbyggnaden av en robust regional struktur. I detta beslut ges strävandena att bygga upp orter som kan tjäna som konkurrenskraftiga alternativ till storstäderna en central plats. Utlokalisering av statlig verksamhet skall enligt expertgruppen ses som ett led i dessa strävanden. Gruppen finner det naturligt att också militära förband utlokaliseras från storstäderna. Även *länsstyrelsen i Skaraborgs län* finner det mot denna bakgrund naturligt att utredningens förslag i så hög grad är präglad av regionalpolitiska bedömningar.

De relativt centralt belägna militära områdena och skolorna i storstadsområdena borde enligt *statens planverk* avvecklas vid en tidpunkt som är anpassad till kommunens utbyggnad i övrigt. Beträffande förband och utbildningsanstalter utanför storstäderna anser verket att de ekonomiska, miljömässiga och sociala konsekvenserna behöver studeras närmare av berörda kommuner inom ramen för en långsiktig översiktsplanering. Bl. a. gäller det enligt planverket att hitta en lämplig dimensionering och utformning av arméförbanden inom resp. ort så att störningar i miljön kan undvikas. Verket erinrar om att föreslagna förändringar endast berör arméförband men att flera av de berörda orterna kan bli aktuella också i försvarets fredsorganisationsutrednings kommande förslag.

Länsstyrelsen i Uppsala län anför att militära förband och utbildningsanstalter har en mycket stor betydelse för arbetsmarknaden och ekonomin inom de orter där de är belägna. Verksamheterna ger enligt länsstyrelsen oftast sysselsättning åt ett stort antal människor — såväl militär som civilanställd personal — och arbetsplatserna kan också ge relativt differentierade arbeten. Från kommunalekonomisk synpunkt är skatteinkomsterna från den fast anställda personalen betydelsefulla men även köpkraften hos dem som utbildas anser länsstyrelsen kunna ge indirekta inkomster till värdkommunen. *Chefen för armén* anser däremot att fredsorganisationen inte får styras av arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiska faktorer, eftersom dessa är konjunkturberoende och relativt snabbt kan förändras. Han framhåller att det måste vara möjligt att inom ramen för den totala samhällsplaneringen vidta lämpligare och ekonomiskt mer lönsamma regionalpolitiska stödåtgärder än att avveckla eller omlokalisera militära förband. *Försvarets rationaliseringsinstitut* framhåller att det vid överväganden om förbands och skolors lokalisering är naturligt att främst beakta militära aspekter. Samhällsekonomiska avvägningar kan emellertid enligt institutet medföra att regionalpolitiska skäl ytterst måste tillåtas påverka ett val mellan olika lokaliseringalternativ. Institutet framhåller dock att militära förband och skolor torde vara mindre lämpade som lokaliseringsobjekt därför att de ställer väsentligt högre krav på investeringar i byggnader m. m. än vad exempelvis ämbetsverk eller industrier gör. Utredningens regionalpolitiska bedömning kan enligt institutet anses ha skett ur ett alltför snävt perspektiv. *TCO-S* anser att hänsynen till regionalpolitiska förhållanden nästan helt dominerar varje utrednings analys och förslag. Organisationen hävdar att

den avvägning mellan civila och militära intressen som utredningen har avsett i stället har kommit att bli en avvägning mellan olika kommuners intressen och behov av militära förband eller utbildningsanstalter.

Chefen för armén, värnpliktsverket, TCO-S och SR granskar utredningens behandling av de värnpliktssociala problemen. *Chefen för armén* saknar en närmare kartläggning av dessa problem. Värnpliktsverket anser att utredningens förslag förstärker nuvarande olägenheter med att åtskilliga tusen värnpliktiga får sin grundutbildning långt från bostadsorten. Detta berör enligt värnpliktsverket främst värnpliktiga från storstadsområdena — östra Mälardalen, Göteborgsområdet och i viss mån Malmöområdet. Enligt värnpliktsverkets uppfattning bör man i stället försöka begränsa denna omfördelning av värnpliktiga under deras grundutbildning. Enligt TCO-S har den värnpliktssociala aspekten inte alls påverkat utredningens ställningstagande trots att utredningen anser att denna är av stor vikt.

Principer för ekonomiska kalkyler

Chefen för armén, fortifikationsförvaltningen, och försvarets rationaliseringsinstitut har ingående granskat utredningens kalkyler. Anmärkningar har därvid riktats mot utredningens ingångsvärden. Invändningar har också gjorts mot den kalkylmetod som utredningen har använt. Överbefälhavaren konstaterar att utredningens kalkyler inte har övertygat honom om lönsamheten i de framlagda förslagen. Han saknar också i utredningsförslaget underlag för att bedöma när medel behövs och om dessa kan sättas av vid önskad tidpunkt.

Utredningens överväganden och förslag

Överbefälhavaren, chefen för armén och försvarets rationaliseringsinstitut biträder en övergång efter hand till infanteriutbildning vid P 1 och P 10.

Försvarets rationaliseringsinstitut framhåller att en del av de värnpliktiga därefter kan fördelas på andra infanteriförband så att exempelvis P 1:s etablissement i Enköping friställs. *Chefen för armén* anser däremot att hänsynen till operativa krav, befolkningsutvecklingen i östra Mellansverige och de värnpliktssociala problemen talar för att nuvarande antal fredsförband i denna region behålls på sikt. För utbildning av hemvärn och personal ur frivilliga försvarsorganisationer krävs vidare enligt arméchefen stor tillgång på instruktörer, fordon, utbildningsmateriel av olika slag m. m. Dessa resurser bör till stor del hämtas från ett regemente. Såväl S 1 i Uppsala som P 1 i Enköping måste enligt chefen för armén behållas, det senare som infanteriförband om dessa uppgifter skall kunna lösas i fortsättningen.

Överbefälhavaren framhåller att det vid övergång till infanteriutbildning vid P 1 är nödvändigt att flytta PKAS. Med tanke på hur pansartrupperna i huvudsak avses bli använda i krig är det enligt hans

uppfattning lämpligt att förlägga både PS och PKAS till Skåne. Utredningens påstående om försämringsgraden på övnings- och skjutfält anser han liksom *försvarets rationaliseringsinstitut* vara obestyrkta.

Chefen för armén anser att beslutet om lokaliseringsort för PKAS och PS bör anstå tills man har fått bättre underlag beträffande pansartruppernas krigsorganisation och därmed en helhetsbild av kraven på fredsorganisationen i övrigt. I avvaktan på detta anser chefen för armén att PS t. v. bör ligga kvar i Skövde och PKAS i Enköping.

Försvarets rationaliseringsinstitut förordar en lokalisering av PKAS till Södra skånska regementet (P 7).

Överbefälhavaren, chefen för armén, försvarets rationaliseringsinstitut och landstinget i Uppsala län samt *TCO-S* biträder att AKS flyttas från Uppsala. Flyttningen bör enligt överbefälhavaren, chefen för armén och försvarets rationaliseringsinstitut ske snarast. Vid val av lokaliseringsort för AKS har överbefälhavaren och arméchefen ansett Örebro vara lämpligast på grund av att flyttningen dit anses kunna genomföras snabbt, till de lägsta kostnaderna och oberoende av andra organisationsförändringar. En flyttning av AKS till Örebro förordas även av *länsstyrelsen* och *landstinget i Örebro län* samt *Örebro kommun*. Dessa anför att Örebro län de två senaste åren har haft oväntad befolkningsminskning som till stor del har drabbat Örebro kommun. Utvecklingen på arbetsmarknaden är likartad. Örebros centrala läge framhålls liksom tillgången på disponibel mark och närbelägna övnings- och skjutfält. Örebro kommun framhåller vidare att kommunen har gjort stora investeringar för att skapa en studievänlig miljö med bl. a. lämpliga studiebosträder.

Chefen för armén avstyrker en flyttning av AKS till Skövde dels på grund av att den skolenhet som utredningen föreslår skall uppsättas där är alltför heterogen, dels för att behovet övningstrupp måste tillgodoses i konkurrens med andra skolor. Skövde saknar vidare framhåller arméchefen beteendevetenskaplig utbildning på högskolenivå. En förläggning till Skövde försvårar vidare enligt arméchefen snabba förflyttningar till förband för samövningar samt elevernas hemresor under utbildningstiden, främst de med flyg till Norrland. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* och *Skövde kommun* finner det däremot angeläget att militär skolverksamhet lokaliseras till Skövde.

Försvarets rationaliseringsinstitut kan inte finna att den samlokalisering till Skövde av AKS och vissa andra skolor som utredningen föreslår innebär några avgörande fördelar. Institutet förordar därför att skolan i stället lokaliseras till Örebro, Karlstad eller Linköping. Såvitt institutet kan finna bör Örebro i första hand komma i fråga som lokaliseringsort. Institutet understryker emellertid att man före ett sådant beslut måste ha möjlighet att ta ställning till utvecklingen på sikt för värdförbandet på den tänkta förläggningsorten. Underlag för en sådan bedömning finns enligt institutet inte i föreliggande betänkande. Institutet föreslår därför att en kompletterande utredning om lokaliseringsort för skolan snarast utförs. Kravet på en sådan utredning stöds av *TCO-S* som dock förordar att AKS samlokaliseras med krigsskolan i Stockholm.

Försvarets fastighetsnämnd finner det angeläget att beslut nu fattas om att flytta AKS från Uppsala. Från marksynpunkt är både Skövde och Örebro godtagbara som nya förläggningsorter.

Länsstyrelsen och landstinget i Uppsala län bedömer att AKS inte kan bli kvar på sin nuvarande plats och föreslår att en flyttning av AKS från Uppsala till Enköping närmare undersöks.

FGS anför att om FGS skall vara kvar i Uppsala sedan AKS har flyttats därifrån måste den på annat sätt tillgodoses med de funktioner AKS fullgör f. n. Detta kan ske antingen genom att helt eller delvis tillgodose funktionerna inom FGS eller också genom att föra över dessa till annan militär enhet i Uppsala.

Överbefälhavaren och chefen för armén avstyrker att S 1 flyttas från Uppsala. Enligt deras uppfattning kan S 1:s område även i framtiden disponeras för militära ändamål på grund av att de civila kraven på området har minskat. *Försvarets rationaliseringsinstitut* anser inte att utredningen har visat att hänsynen till andra angelägna samhällsintressen i Uppsala motiverar ett omedelbart beslut om S 1:s etablisement. Institutet anser inte heller att de driftekonomiska besparingarna är så stora att man inte kan avvakta en fördjupad bedömning av i varje fall signaltrupernas totala utveckling, innan beslut fattas om och vart regementet eventuellt skall omlokaliseras.

Länsstyrelsen i Uppsala län och Uppsala kommun utgår från att befolkningstillväxten i Uppsala kommun blir mindre än den mycket snabba tillväxt som 1969 års generalplan grundar sig på. Kommunens markbehov blir därför enligt deras uppfattning mindre än vad som redovisas i generalplanen.

Försvarets fastighetsnämnd framhåller att fastighetsnämnden ännu inte har kunnat slutföra en påbörjad utredning av vissa förhållanden som hänger samman med den s. k. Kungsängsledens sträckning över försvaret tillhörig mark i Uppsala. En för försvaret godtagbar lösning av denna fråga kan emellertid enligt nämndens mening inte undanskymma att trycket från andra samhällssektorer mot S 1:s övningsområden kan förutses efter hand bli så starkt att förbandet inte längre kan ligga kvar. Under dessa förutsättningar anser nämnden det motiverat att beslut om att flytta S 1 med anslutna skolor från Uppsala fattas när annat lämpligt etablisement blir ledigt i samband med förändringar i arméns fredsorganisation.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller att en flyttning av P 1 och PKAS från Enköpings kommun skulle få större negativa återverkningar på sysselsättningen och kommunalekonomin i denna kommun än de som skulle drabba Uppsala kommun om S 1 med anslutna skolor och AKS skulle flyttas från den kommunen. Länsstyrelsen framhåller att P 1 och PKAS svarar för över 2 % av den totala sysselsättningen i Enköpings kommun medan motsvarande procenttal för Uppsala kommun är knappt 1 %. Det är därför länsstyrelsens uppfattning att Enköping vid en nedläggning av P 1 måste tillföras något annat trupputbildningsförband. *Landstinget i Uppsala län* delar denna uppfattning och förordar S 1 om detta förband inte kan stanna i Uppsala. Även *överbefälhavaren, Enköpings kommun*

och försvarets *rationaliseringsinstitut* anser att Enköping är ett godtagbart alternativ om S 1 måste flytta från Uppsala. Enligt institutets mening är det emellertid inte lämpligt att fatta ett så långtgående beslut innan underlag finns för en mer långsiktig syn på de berörda truppslagens utveckling.

Enköpings kommun förutsätter att de civilanställda vid P 1 och PKAS kan beredas sysselsättning i samband med att S 1 flyttas till Enköping. Kommunen finner det dessutom utomordentligt viktigt att den minskning av personalen som har förutsatts ske under de närmaste åren enligt förslag av chefen för armén inte genomförs under sådana former att personalen tvingas flytta. Personalminskningen bör enligt kommunen ske genom naturliga avgångar så att den personal som önskar följa med förbandet vid S 1:s omlokalisering från Uppsala kan beredas sysselsättning i Enköping.

Försvarets rationaliseringsinstitut finner tanken på att finansiera lönsamma rationaliseringsinvesteringar genom någon form av lån utanför den militära utgiftsramen mycket tilltalande. Enligt institutet är emellertid rörlig kredit nödvändig för att utredningens förslag skall kunna genomföras.

Departementschefen

Försvarets fredsorganisationsutredning fick år 1969 i uppdrag att som ett led i lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiken skyndsamt utreda förutsättningarna för att förlägga ett nytt fredsförband till ort i övre Norrlands inland. Utredningen skulle bedrivas i två etapper. I den första etappen skulle de tekniskt-ekonomiska förutsättningarna klarläggas och lämpliga platser inventeras. I den andra etappen skulle beräkningarna omsättas på en eller högst två alternativa platser.

I direktiven angavs att det nya förbandet borde inriktas på utbildning av jägar-, gränsjägar- och fältjägarförband samt spaningsförband. Förbandet borde dimensioneras för grundutbildning enligt tre alternativ, nämligen 500, 1 000 eller 1 500 värnpliktiga. Alla tre alternativen skulle belysas av utredningen.

Resultatet av den första etappens arbete har utredningen våren 1970 redovisat i delbetänkandet (Ds Fö 1970:6) *Förutsättningar för att förlägga ett nytt förband i norr, del 1*.

I betänkandet konstaterar utredningen inledningsvis att undersökningen rörande förläggning av ett förband till det inre av övre Norrland inte ligger helt i linje med utredningens ursprungliga direktiv. Utredningsresultatet är nämligen avsett att utnyttjas som ett av utgångsvärdena vid lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska överväganden. Av den anledningen har utredningen utgått från att investeringskostnaderna för det nya förbandet kommer att bestridas utanför den militära utgiftsramen.

Utredningen anser vidare att direktiven innebär att endast förhållandena i Västerbottens och Norrbottens län bör studeras, varvid de orter i det inre av dessa län som redan nu är centralorter för större områden bör beaktas.

I den ort dit förbandet förläggs bör enligt utredningen bl. a. nuvarande serviceutbud utan omfattande kostnader kunna byggas ut och kommunikationerna vara goda.

Mot denna bakgrund har utredningen närmare undersökt orterna Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina, Lycksele, Jokkmokk och Sorsele.

Vid bedömningen av vilken av nämnda orter som bör föreslås som förläggningssort för det nya förbandet tillmäter utredningen de militära effektivitetskraven stor betydelse. Vidare bör kasernetablisement samt övnings- och skjutfält ge goda utbildningsbetingelser. Arbetsmiljöns utformning bedömer utredningen också vara mycket viktig. Förbandet bör enligt utredningen inriktas på att bli betraktat som ett elitförband och ges en förläggning och fritidsmiljö som är trivsamt för anställda och värnpliktiga.

Utredningen bygger sina övervägande på visst underlag som har inhämtats från militära och civila myndigheter, bl. a. från chefen för armén. Enligt arméchefens uppfattning kan endast alternativet med grundutbildning av 500 värnpliktiga komma i fråga, om det nya förbandet skall upprättas som ett förband av jägartyp. Arméchefen har på anmodan av utredningen även undersökt förutsättningarna för att vid det nya förbandet grundutbilda 1 000 resp. 1 500 värnpliktiga med inriktning på skytteutbildning. Om förbandet inrättas med denna utbildningsinriktning, medför detta enligt arméchefens uppfattning att minst ett resp. minst två infanteriregementen i Mellansverige måste dras in. Utredningen finner för sin del att starka skäl talar för att förbandet inrättas för grundutbildning av 500 värnpliktiga. För detta alternativ talar bl. a. de tänkbara lokaliseringssorternas invånarantal och möjligheter att erbjuda en från bl. a. värnpliktssocial synpunkt godtagbar service och fritidsmiljö.

Enligt utredningens beräkningar behövs sammanlagt 195 fast anställda vid ett förband för grundutbildning av 500 värnpliktiga. I de båda andra alternativen med grundutbildning av 1 000 och 1 500 värnpliktiga behövs en fast personal av 290 resp. 362 anställda. Enligt utredningens uppfattning kan en fullgod rekrytering nås endast med det minsta alternativet. Utredningen anser att det vid ett sådant förband finns förutsättningar för att lokalt rekrytera civil personal och plutonsofficerare. Detta är enligt utredningen en av förutsättningarna för etableringen av förbandet.

Enligt utredningen bör stor omsorg läggas vid utformningen av kasernetablisementet och miljön i övrigt. I detta arbete bör personalorganisationerna och kommunen medverka på ett tidigt stadium.

Utredningen har studerat tillgången på mark i de undersökta orterna. Av dessa anser utredningen Jokkmokk från övningssynpunkt vara

olämpligt som förläggningssort för det nya förbandet på grund av ogynnsamma mark- och terrängförhållanden. Även Storuman och Sorsele har enligt utredningen olämplig övningsterräng. På dessa orter uppstår också merkostnader för att anlägga vägar inom tänkbara övningsområden. Arvidsjaur, Vilhelmina och Lycksele är enligt utredningen lämpliga från övningssynpunkt. Markförhållandena i Arvidsjaur och Lycksele är mest gynnsamma och sinsemellan ungefär likvärdiga. Övningsområdet i Arvidsjaur har dock större utvecklingsmöjligheter. Utredningen framhåller vidare att domänverket anser att skogsvärdet i Lycksele är högre än i Arvidsjaur.

Vid sin bedömning av kommunikationerna i de undersökta orterna finner utredningen att samtliga har möjlighet till järnvägstransporter för materiel och personal. Däremot finns flygfält endast i anslutning till Lycksele. Detta har dock otillräcklig kapacitet för de persontransporter med flyg som enligt utredningens uppfattning är en förutsättning för att lokalisera ett förband till det inre av Norrland. Övriga orter saknar flygfält, varför en förläggning av förbandet till någon av dessa innebär att ett helt nytt flygfält måste anläggas. Från lokaliseringssynpunkt anser utredningen att Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina och Lycksele har bättre förutsättningar att inrymma det nya förbandet än Jokkmokk och Sorsele.

Utredningen konstaterar sammanfattningsvis att det är möjligt att i Arvidsjaur, Vilhelmina och Lycksele skapa gynnsamma utbildningsbetingelser för de förbandstyper som i första hand har studerats. Utredningen anser att det inte är nödvändigt att i första etappen ta ställning till typen för det nya förbandet. Utredningen anser dock att starka samhälls- och värnpliktssociala skäl talar för att förbandets storlek begränsas till en utbildningskapacitet av omkring 500 värnpliktiga under grundutbildning.

De militära myndigheterna ställer sig i sina remissyttranden i huvudsak negativa till att förlägga ett nytt fredsförband till övre Norrlands inland. Om ett nytt förband skall sättas upp i Norrland bör detta enligt överbefälhavarens uppfattning förläggas inom Kalix försvarsområde. Han utgår också från att investeringskostnaderna för förbandet kommer att bestridas utanför den militära utgiftsramen. Flertalet civila myndigheter understryker att ett nytt förband kommer att inverka positivt på sysselsättningen i den berörda orten. Beträffande förbandets storlek anser flertalet remissinstanser att ett förband för grundutbildning av 500 värnpliktiga per år är det mest fördelaktiga alternativet. Länsstyrelsen i Västerbottens län bedömer dock att ett förband i Lycksele med hänsyn till ortens offentliga och enskilda service utan svårighet skulle kunna ta emot en utbildningskontingent på 1 000 värnpliktiga per år.

Chefen för armén, domänverket och Försvarsverkens civila personals förbund (FCFP) anser att goda bostäder och skolor är en förutsättning för en god rekrytering. I flera remissvar understryks vidare att det för en tillräcklig rekrytering är nödvändigt att skapa sysselsättningsmöjligheter också för de anställdas familjemedlemmar. Chefen för armén framhåller i detta sammanhang att utredningen inte har visat hur man skall uppnå de krav utredningen uppställt för en fullgod rekrytering.

Inga erinringar har gjorts mot utredningens synpunkter på kasernetablissementets utformning.

De flesta remissinstanserna delar också utredningens uppfattning att Arvidsjaur, Lycksele och Vilhelmina är de orter som i första hand bör komma i fråga för lokalisering av det nya förbandet. Överbefälhavaren, chefen för armén, arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län förordar Arvidsjaur av de tre orterna. Statens planverk, naturvårdsverket, länsstyrelsen och länsarkitekten i Västerbottens län och sammanläggningsdelegerade för Lycksele kommunblock anser att en lokalisering till Lycksele är att föredra.

Sedan utredningen redovisat resultatet av första etappen av sin utredning om förutsättningarna att förlägga ett nytt förband till övre Norrlands inland, fick den i uppdrag att inrikta utredningsarbetets andra etapp på en förläggning av det nya förbandet till Arvidsjaur. Särskild vikt skulle läggas vid att studera och kostnadsberäkna behovet av åtgärder för att skapa en god arbets- och fritidsmiljö för fast anställda och värnpliktiga. Resultatet av detta utredningsarbete har utredningen våren 1971 redovisat i delbetänkandet (Ds Fö 1971:1) Förutsättningar för att förlägga ett nytt förband i norr, del 2.

Utredningen har som utgångspunkt för denna etapp haft militära effektivitetskrav, återverkningarna av det nya förbandet på fredsorganisationen, arbets- och fritidsmiljön för anställda och värnpliktiga, behovet av anställd personal samt samhällsstrukturen i Arvidsjaur.

Även i denna etapp har underlag inhämtats från militära och civila myndigheter. Utredningen har sålunda bl. a. anmodat chefen för armén att utreda om annan utbildning än för jägar- och skytteförband skulle vara lämplig för det nya förbandet. Arméchefen har med anledning därav redovisat studier om att alternativt förlägga ett trängförband eller ett ingenjörförband till Arvidsjaur. Det förstnämnda alternativet innebär att T 3 flyttas från Sollefteå till Arvidsjaur och att I 3 i Örebro läggs ned. Det andra alternativet innefattar en flyttning av Ing 3 i Boden till Arvidsjaur. Arméchefen förordar trängförbandsalternativet. Enligt utredningens uppfattning bör emellertid endast etablering av ett nytt jägarförband komma i fråga.

Redan under den första etappen av utredningsarbetet kom utredningen fram till att förbandet skulle byggas upp för en utbildningskapacitet av omkring 500 värnpliktiga under grundutbildning. Utredningen anser emellertid att även ett förband med 650 värnpliktiga kan godtas. Med en utbildningskontingent av denna storlek kommer det nya förbandet att omfatta de nuvarande grundutbildningskontingenterna för fältjägar- och jägarförband vid I 5 i Östersund och K 4 i Umeå.

Utredningen har beräknat att det vid ett förband av denna storlek behövs sammanlagt 196 anställda. Till dessa kommer behov av civil personal på deltid för lokalvård samt för marketenteri och fritidslokaler. Antalet arbetstillfällen för civil personal beräknas till sammanlagt ca 80. ¹

Om den utbildning som i dag bedrivs vid K 4 flyttas över till det nya

förbundet i Arvidsjaur, bör detta enligt utredningen behålla K 4:s namn och förbandstraditioner.

Utredningen går också in på frågan om följdverkningarna för fredsorganisationen i övrigt, om ett nytt förband sätts upp i Arvidsjaur. Om förbundet får den utformning som utredningen har förordat, räknar den med att I 5 och I 20 i Umeå skall tillföras minst 330–350 värnpliktiga från andra förband. Detta tillskott bör enligt utredningens uppfattning lämpligen ske genom att föra över utbildningskontingenten från ett förband som därvid dras in. Utredningen har funnit det möjligt att studera endast begränsade fredsorganisatoriska följdverkningar. Den anser dock att det vid de fortsatta studierna av arméns framtida organisation går att på ett godtagbart sätt passa in upprättandet av det nya förbundet även om åtgärden inte ligger helt i linje med en rationell utbildningsorganisation.

En viktig, kanske avgörande förutsättning för lokalisering av det nya förbundet är enligt utredningens uppfattning en fullgod rekrytering av fast anställd personal. Enligt utredningens mening bör det finnas goda förutsättningar att rekrytera civil personal inom regionen. Med hänsyn till den rådande bristen på plutonsofficerare inom armén har utredningen undersökt, om det finns andra rekryteringsvägar än de normala som kan ge ett extra tillskott till denna officerskategori. Flera alternativ för en sådan utbildning har undersökts. Utredningen föreslår inte nu hur en sådan utbildning bör genomföras. Den anser det emellertid motiverat att redan innan förbundet sätts upp på försök utbilda lokalt rekryterade instruktörsaspiranter i Arvidsjaur, även om detta inte medför några direkta kostnadsbesparingar. Förutsättningarna för att förlägga en militär utbildningskontingent till någon av internatskolorna i Arvidsjaur bedömer utredningen som goda.

Utredningen anser det viktigt att kostnaderna för resor till och från orten kan minskas väsentligt. För att stimulera rekryteringen och underlätta omplacering av anställda till Arvidsjaur bedömer utredningen att det också är nödvändigt med en omfattande information om arbets- och boendemiljön i Arvidsjaur.

Utredningen har i enlighet med direktiven undersökt förutsättningarna att till förbundet i Arvidsjaur tillfälligt förlägga vinterutbildning av skolor och kurser. Utredningen finner det lämpligt att genomföra sådan utbildning men anser att frågan bör utredas närmare sedan beslut har fattats om förbandstyp m. m.

Det nya förbundet behöver enligt utredningen tillföras viss utbildningsmateriel. Detaljerade undersökningar bör genomföras för att undersöka möjligheterna att låna sådan materiel från mobiliseringsförråd eller förråd av ersättningsmateriel.

Utredningen hävdar att det nya förbandets kasernområde bör ligga sydväst om Arvidsjaur's samhälle. I omedelbar anslutning till detta bör övnings- och skjutfältet anläggas.

Kasernetablissemnet måste enligt utredningen kunna bjuda de anställda en arbetsmiljö som är väl anpassad efter de särskilda Norrlandsförhållandena. Det bör samtidigt ge en god utbildnings- och fritidsmiljö

för de värnpliktiga. Övnings- och skjutfältet bör med hänsyn till behovet av att kunna bedriva samövningar med andra förband vara större än enligt gällande normer. Omkring 4 900 ha mark bör förvärvas för ändamålet.

Utbildningsanordningarna utomhus bör utformas så att utbildningen ger god effekt även under svåra väderleksförhållanden. I anslutning till gymnastikhallen bör inrättas en simhall och en bastu. Fritidslokalerna bör, understryker utredningen vidare, ges en tilltalande inredning och utformas så att de kan utnyttjas även av ortens ungdom, kommunen och olika institutioner.

Utredningen framhåller att om ett nytt fredsförband förläggs till Arvidsjaur måste en flygplats anläggas i närheten av orten. Frågan om flygplatsens läge liksom vissa flygoperativa och andra därmed sammanhängande frågor måste emellertid utredas ytterligare. Utredningen räknar med att 300 värnpliktiga jämte visst befäl varannan helg kommer att utnyttja flygplatsen för resor till och från Mellansverige i chartrade jetplan av typ DC 9 eller motsvarande.

Utredningen pekar på betydelsen av att militära och civila intressen av olika slag samordnas på lokaliseringsorten. En sådan samordning bedömer utredningen i viss utsträckning vara möjlig i fråga om utbildningslokaler, hälso- och sjukvård samt vissa fritidsaktiviteter. Genom detta räknar utredningen med att vissa besparingar kan göras.

Utredningen föreslår sammanfattningsvis att ett nytt förband för en grundutbildningskontingent om ca 650 värnpliktiga inrättas i Arvidsjaur. Värnpliktskontingenten bör omfatta nuvarande grundutbildningskontingent för fältjägarförband vid I 5 i Östersund och vid K 4 i Umeå. I 5 och I 20 bör som ersättning tillföras vardera minst 330–350 värnpliktiga som i dag utbildas vid annat förband. Det nya förbandet bör överta benämning och förbandstraditioner från K 4.

En del av utbildningen till fast anställd plutonsofficer bör enligt utredningen på försök börja genomföras i Arvidsjaur redan innan förbandet sätts upp.

Utredningen föreslår också att ett civilt flygfält anläggs i närheten av Arvidsjaur.

Enligt utredningen bör kursverksamheten vid förbandet utredas ytterligare. Den nödvändiga samordningen av förbandsetableringen och utbyggnaden av tätorten Arvidsjaur i övrigt bör enligt utredningen säkerställas genom att ett särskilt organ, t. ex. en samarbetsdelegation, inrättas.

En stor del av remissinstanserna biträder eller lämnar utredningens förslag utan erinran. Berörd länsstyrelse och kommun understryker särskilt de nya arbetstillfällena som skapas i Arvidsjaur genom förbandets lokalisering dit.

Huvuddelen av de militära myndigheterna är starkt kritiska mot förslaget. Det finns enligt deras mening inga militära skäl att sätta upp ett nytt förband i Norrland. Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militär-område anser dock att det nya förbandets lokalisering till Arvidsjaur har både strategisk och beredskapsmässig betydelse.

Flera remissinstanser berör valet av förbandstyp. Om ett förband skall etableras i Arvidsjaur bör detta enligt överbefälhavaren ske genom att K 4 i Umeå flyttas dit. Även försvarets rationaliseringsinstitut förordar en sådan lösning. Arméchefen anser att en flyttning av T 3 till Arvidsjaur är att föredra. Militärbefälhavaren för Övre Norrlands militärområde föreslår ett kombinerat K 4/trängförband i Arvidsjaur.

Remissinstanserna har inga erinringar mot den föreslagna storleken av förbandet eller finner den i stort acceptabel.

Chefen för armén och försvarets rationaliseringsinstitut framhåller att följdverkningarna för fredsorganisationen av det nya förbandet kan bedömas först sedan en långsiktig planering för fredsorganisationen föreligger.

De av utredningen föreslagna åtgärderna för rekrytering av personal biträds av flertalet remissinstanser. I detta sammanhang framhålls från flera håll att det behövs särskilda åtgärder för att kunna bereda kvinnor anställning på den nya förbandsorten.

Förslaget att på försök förlägga viss del av utbildningen av fast anställt plutonsbefäl till Arvidsjaur redan innan förbandet sätts upp tillstyrks av flera instanser. Enligt chefen för armén måste emellertid frågan utredas närmare. Den praktiska utbildningen bör på grund av att övningstrupp saknas enligt hans mening inte förläggas till Arvidsjaur.

Flera remissinstanser tar upp de värnpliktssociala följderna av förslaget till behandling. Bl. a. framhåller militärpsykologiska institutet att kraven på den yttre fritidsmiljön knappast kan tillgodoses i en ort av Arvidsjaur storlek.

Utredningens förslag att en viss del av arméns vinterutbildning flyttas till Arvidsjaur finner länsstyrelsen i Norrbottens län lämpligt. Arméchefen och försvarets rationaliseringsinstitut har däremot vissa invändningar mot detta.

Samtliga militära remissinstanser anser att utredningens förslag om att utreda möjligheterna att låna viss utbildningsmateriel från mobiliseringsförråd kan leda till att beredskapen sänks på ett inte acceptabelt sätt.

Utredningens uppfattning att kasernetablisement samt övnings- och skjutfält bör anpassas till de förhållanden som råder i Norrland delas av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan. I sammanhanget påpekar Svenska samernas riksförbund att det aktuella övningsområdet är renbetesområde för en sameby och flyttområde för flera andra byar. Enligt förbundet bör staten utreda de olägenheter som uppkommer genom den föreslagna lokaliseringen och lämna förslag till kompensation och ersättning.

Remissinstanserna har inte något att erinra mot utredningens förslag om att anlägga ett flygfält i anslutning till Arvidsjaur och dess synpunkter på vägkommunikationerna.

Flertalet av remissinstanserna har också helt eller delvis biträtt utredningens synpunkter på att samordna militära och civila anordningar. Med hänsyn till väntade svårigheter att rekrytera medicinalpersonal framhåller försvarets sjukvårdsstyrelse att vissa fördelar kan vinnas genom

ett samgående med Arvidsjauris sjukhus.

Flera remissinstanser har lämnat synpunkter på utredningens kostnadsberäkningar. Statens planverk anser liksom 1968 års lokaliseringsutredning och LO att en ekonomisk analys av hela projektet är nödvändig. Planverket efterlyser vidare en uppskattning av den totala effekt som förslagens genomförande kommer att få för sysselsättningen.

Utredningens förslag om en samarbetsdelegation för förbandets etablering är enligt flertalet av remissinstanserna lämpligt.

Försvarets fredsorganisationsutredning redovisade i december 1971 i en promemoria (nyårspromemorian) arbetsläget m. m. inom utredningen. Den anmälde därvid att dess arbete under år 1972 var planlagt att avse främst arméns fredsorganisation. Utredningen lade därefter i december 1972 fram ett delbetänkande med förslag till omfattande organisationsändringar av arméns fredsorganisation. Förslaget berör flera förband och skolor inom armén. I föreliggande proposition tas utredningens förslag rörande P 1 med pansartruppernas kadett- och aspirantskola (PKAS) och P 10 samt S 1, försvarets gymnasieskola (FGS), arméns kompaniofficersskola (AKS) och kavalleriets kadett- och aspirantskola (KavKAS) upp till behandling. Innan ställning tas till utredningens övriga förslag måste vissa ytterligare överväganden ske.

I mitten av 1940-talet förlades P 1 till nybyggda lokaler i Enköping, dit även PKAS lokaliserades. En ny kasern för skolan byggdes i mitten av 1960-talet. Grundutbildningskontingenten vid regementet omfattar omkring 650 värnpliktiga per år. Antalet anställda vid P 1 med PKAS var i september 1972 sammanlagt 335, varav knappt hälften civila och återstoden militära och civilmilitära tjänstemän. Av dessa tjänstgjorde 19 militära, en civilmilitär och en civil tjänsteman vid PKAS.

P 10 ligger i Strängnäs. Vid förbandet grundutbildas årligen ca 750 värnpliktiga. Antalet anställda var i september 1972 190 militära och civilmilitära tjänstemän medan antalet civila vid förbandet uppgick till 200.

S 1 med därtill knutna skolor flyttade i slutet av 1950-talet in i f. d. Upplands regementes kaserner i Uppsala. Huvuddelen av dessa byggnader uppfördes åren 1911–1916. Inom det område som disponeras av S 1 har inga nya byggnader tillkommit sedan år 1945. Grundutbildningskontingenten vid S 1 omfattar årligen omkring 750 värnpliktiga. Antalet anställda vid förbandet utgjorde i september 1972 ca 180 militära, ca 50 civilmilitära och ca 200 civila tjänstemän.

FGS — tidigare försvarets läroverk — tillkom efter 1942 års försvarsbeslut för utbildning i allmänna ämnen av blivande kompani- och regementsofficerare. Skolan har vissa funktioner gemensamma med AKS.

Vid AKS utbildas fast anställda kompaniofficerare. Skolan är sedan år 1928 förlagd till f. d. Upplands artilleriregementes kaserner i Uppsala. Kasernerna byggdes år 1901. Personalen vid skolan består av omkring 60 anställda, varav hälften är militära och hälften civila tjänstemän.

KavKAS är f. n. lokaliserad till Umeå. Den är administrativt knuten till K

4 och I 20. Antalet militära lärare är under vinterhalvåret sju och under sommarmånaderna 17.

I nyårspromemorian och delbetänkandet redovisas vissa faktorer som utredningen har ansett sig böra ta hänsyn till. Dessa är samhällsekonomi inkl. anslagen till försvaret, operativa faktorer, sambandet krigsorganisation — fredsorganisation, personalfrågor, gjorda investeringar i mark och byggnader, avvägningen militärt — civilt, värnpliktssociala problem och information.

Utredningen redogör också för de ekonomiska kalkyler som den har utgått från i sina överväganden. Utredningen framhåller därvid att den har eftersträvat att på ett rättvisande men ändå överslagsmässigt sätt jämföra olika lösningar i fråga om investeringskostnader och årliga driftkostnader. Utredningen har vid sina beräkningar utgått från en prognosperiod om 20 år. För att få jämförbara belopp har utredningen i sina kalkyler räknat fram investerings- och andra engångskostnader samt driftkostnader till ett nuvärde.

Utredningen har i sitt arbete byggt på visst underlag som den inhämtat från chefen för armén och fortifikationsförvaltningen. Utredningen har också fortlöpande hållit sig orienterad om chefens för armén utredning om arméns utbildningsorganisation på sikt.

Utredningen har utgått från att pansartruppernas krigs- och fredsorganisation kommer att minska. Den har därvid kommit fram till att en rationell utbildningsorganisation inom pansartrupperna kräver att minst tre pansarregementen utgår eller ges annan utbildningsinriktning. Utredningen framhåller i detta sammanhang som sin uppfattning att pansarutbildningen vid P 1 och P 10 efter hand bör upphöra.

Utredningen kommer i sina överväganden också in på frågor som berör Skaraborgs regemente (P 4) i Skövde och den därtill knutna pansartrupp-skolan (PS). Den finner därvid att P 4 med hänsyn till bl. a. beredskapen och utbildningens krav även i framtiden bör finnas kvar i Skövde.

På grund av sitt förslag om att pansarutbildningen vid P 1 skall upphöra tar utredningen också upp frågan om PKAS lokalisering i framtiden. Den finner därvid att PKAS och PS helst bör vara lokaliserade i anslutning till samma förband. Utredningen konstaterar emellertid att om båda skolorna lokaliserades till Skövde, dit — som framgår av redogörelsen i det föregående — PS är lokaliserad, måste bl. a. vissa fältövningar och truppföringsövningar genomföras i Skåne. Skulle skolorna förläggas till Skåne måste emellertid vissa övningar bedrivas i terräng långt från en sådan skolenhet. Att lokalisera skolorna till samma plats kan också enligt utredningen medföra stor belastning på övningstruppen.

Utredningen kommer vid sina överväganden fram till att det är fördelaktigare att ha en pansartruppsskola i Skövde (PS) och en i Skåne (PKAS) än att samordna dem i ett av dessa områden. Därigenom tas också handlingsfriheten för framtiden till vara.

I sina överväganden om Uppsala konstaterar utredningen att en utbyggnad av akademiska sjukhuset på AKS:s område är ofrånkomlig. Utredningen finner vidare att en rationell samhällsutveckling innebär att

så stora delar av S 1:s mark behöver disponeras för andra ändamål att S 1 med anslutna skolor måste flyttas.

Utredningen har med utgångspunkt i nuvarande organisation och befälsordning noggrant studerat AKS:s framtida lokalisering. Den har därvid funnit att Örebro, Karlstad, Linköping och Skövde har goda förutsättningar för att ta emot denna skola. Utredningen har också övervägt ett alternativ som innebär att AKS samlokaliseras med andra skolor varvid möjligheterna att förlägga AKS tillsammans med andra skolor till Skövde har granskats. Utredningen förordar också detta lokaliseringsalternativ.

Beträffande FGS konstaterar utredningen att utbyggnaden av akademiska sjukhuset inte direkt berör gymnasieskolans mark men att skolans verksamhet påverkas av de åtgärder som vidtas rörande AKS. Utredningen vill dock inte förorda att beslut nu fattas om att flytta FGS från Uppsala.

Utredningen har undersökt vilka investeringar och större iståndsättningar som behöver göras vid S 1. Utredningen har därvid funnit att investeringsbehovet under 20 år uppgår till ca 95 milj. kr. i faktiskt värde vilket motsvarar 55 milj. kr. i nuvärde. Enligt utredningen är det inte försvarligt att genomföra så omfattande upprustningsåtgärder för att behålla S 1 med anslutna skolor i Uppsala under en kortare tid. Utredningen har också kommit till den uppfattningen att det skulle vara till fördel för samhällsplaneringen i Uppsalaregionen om osäkerheten i fråga om tidpunkten för S 1:s omlokalisering undanröjdes. Utredningen anser därför att det så snart som möjligt bör beslutas att S 1 med anslutna skolor flyttas från nuvarande etablissement i Uppsala. Därigenom kan bl. a. de stora investeringarna undvikas. Tidpunkten för flyttningen bör anpassas till de förändringar av fredsorganisationen som kan aktualiseras av andra skäl.

Utredningen erinrar om att den har föreslagit att utbildningen av pansarförband vid P 1 upphör och att PKAS i samband därmed omlokaliseras. Enligt utredningens uppfattning bör S 1 med tillhörande skolor omlokaliseras till P 1:s etablissement i Enköping. Utbildningsbetingelserna för S 1 blir enligt utredningen mycket goda i Enköping. Den nuvarande grundutbildningskontingenten vid P 1 måste vid en sådan lösning i stället utbildas vid andra förband.

Utredningen räknar med att driftkostnaderna minskar med 10 milj. kr. per år och att de totala faktiska kostnaderna blir 225 milj. kr. (i nuvärde 70 milj. kr.) lägre än om denna organisationsändring inte genomförs.

Utredningen föreslår slutligen att en rörlig kredit anlitas för de investeringar som behövs. Det är dock enligt utredningens mening inte möjligt att nu uppskatta den rörliga kreditens storlek.

Remissinstanserna har i huvudsak inga erinringar mot de allmänna faktorer som utredningen har haft som utgångspunkt för sina överväganden. Flera remissinstanser har emellertid invändningar mot utredningens tillämpning av de uppställda faktorerna i utredningsarbetet. Bl. a. anses utredningen på ett ofullständigt sätt ha belyst personalfrågorna och de

värnpliktssociala problemen. Vid utredningens avvägning mellan militära och civila faktorer har bl. a. enligt TCO-S de regionalpolitiska förhållandena varit alltför dominerande. Liknande synpunkter framförs av överbefälhavaren, chefen för armén och försvarets rationaliseringsinstitut. Anmärkningar har också riktats mot utredningens kalkyler, bl. a. av rationaliseringsinstitutet.

Vid granskning av utredningens överväganden har remissinstanserna biträtt förslaget om att utbildningen av pansarförband vid P 1 och P 10 skall upphöra. Chefen för armén framhåller i detta sammanhang att antalet fredsförband i Mellansverige inte bör minska och att både P 1 i Enköping och S 1 i Uppsala bör behållas.

Överbefälhavaren framhåller att PKAS måste flyttas när pansarutbildningen vid P 1 upphör. Han anser att både PS och PKAS bör lokaliseras till Skåne. Arméchefen anser att PS och PKAS – i avvaktan på bättre underlag beträffande pansartruppernas krigsorganisation och därmed en helhetsbild av kraven på fredsorganisationen i övrigt – bör ligga kvar i Skövde resp. Enköping.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan delar utredningens uppfattning att AKS bör flyttas från Uppsala. Överbefälhavaren, chefen för armén, försvarets rationaliseringsinstitut, länsstyrelsen och landstinget i Örebro län samt Örebro kommun förordar Örebro som lokaliseringssort. Länsstyrelsen och landstinget i Uppsala län anser att skolan bör flyttas till Enköping. Länsstyrelsen i Skaraborgs län och Skövde kommun anser det angeläget att militär skolverksamhet lokaliseras till Skövde.

Enligt överbefälhavaren och chefen för armén kan S 1:s område även i framtiden disponeras för militära ändamål på grund av att de civila kraven på området har minskat. Samma uppfattning förs fram av länsstyrelsen i Uppsala län och Uppsala kommun som framhåller att befolkningstillväxten i Uppsala och därmed markbehovet blir mindre än man tidigare har räknat med. Försvarets rationaliseringsinstitut anser inte att utredningen har visat att andra angelägna samhällsintressen i Uppsala motiverar ett omedelbart beslut om S 1:s etablissement.

För egen del granskar jag först de förslag från försvarets fredsorganisationsutredning rörande P 1, P 10, S 1 samt AKS och FGS som jag har redovisat i det föregående.

Förslaget att pansarutbildningen vid P 1 och P 10 efter hand bör upphöra har tillstyrkts av remissinstanserna. Även enligt min mening medför den framtida minskningen av pansartruppernas utbildningskontingent att denna organisationsändring bör genomföras. Om både P 1 och P 10 därvid ombildas till infanteriförband, skulle detta medföra att det inom området Strängnäs–Enköping–Kungsängen utöver det nuvarande infanteriregementet I 1 i Kungsängen skulle finnas ytterligare två sådana förband. Detta är enligt min mening inte rationellt, särskilt som både P 10 och I 1 har viss överkapacitet och goda utbildningsbetingelser. P 1 bör därför läggas ned, medan den framtida verksamheten vid P 10 inriktas på infanteriutbildning.

Jag delar utredningens uppfattning att P 1:s etablissement bör utnytt-

jas för den verksamhet som idag bedrivs vid S 1 med anslutna skolor. De invändningar, som flera remissinstanser har haft mot detta förslag, bygger i huvudsak på uppfattningen att den mark som S 1 idag disponerar även i fortsättningen kan användas av förbandet. Jag bedömer emellertid att denna mark är så välbelägen i en expansiv region att den på sikt måste avstås för andra ändamål än militära. Ett ytterligare skäl för mitt ställningstagande är att stora och dyra nybyggnads- och istandsättningsarbeten kan undvikas om förbandet flyttas. Fredsorganisationsutredningen har beräknat kostnaderna för dessa arbeten till 95 milj. kr. under den närmaste 20-årsperioden. Hur S 1:s nuvarande byggnader bör användas i fortsättningen bör dock utredas närmare.

Lokaliseras S 1 till Enköping kommer behovet att av operativa skäl ha ett signalförband i Mellansverige alltså att vara tillgodosett. Behovet av investeringar i Enköping för S 1 beräknas uppgå till ca 35 milj. kr.

En mindre del av verksamheten vid den till S 1 anknutna arméns stabs- och sambandsskola (StabSbS) räknar jag med skall ingå i den blivande arméns tekniska skola (ATS), som enligt beslut av riksdagen (prop. 1971:29, InU 1971:5, rskr 1971:196) vid inrättandet skall förläggas till Östersund. Lokaliseringen av övrig utbildningsverksamhet som är knuten till S 1 bör övervägas närmare.

I detta sammanhang vill jag erinra om att 1973 års vårriksdag i samband med behandlingen av frågan om krigsmaktens organisation i lägre regional instans har beslutat att staben för Uppsala-Västerås försvarsområden skall integreras med S 1 (prop. 1973:75, FöU 1973:14, rskr 1973:170). Med anledning av detta beslut förordar jag att hela det integrerade förbandet lokaliseras till Enköping.

Samtliga remissinstanser, som har yttrat sig i frågan, förordar att AKS flyttas från Uppsala. När det gäller val av ny lokaliseringsort har utredningen föreslagit Skövde, medan bl. a. överbefälhavaren och chefen för armén har förordat Örebro. Det senare alternativet skulle ställa sig något billigare ur försvarets synpunkt. Utredningen har emellertid vid sina överväganden vägt in även regionalpolitiska aspekter. Vidare har den diskuterat en samordning av AKS med andra skolor till en större skolenhet i Skövde. Jag tar i detta sammanhang inte ställning till denna skolenhet men finner att AKS bör flytta från Uppsala till Skövde oavsett om skolenheten kommer till stånd eller inte.

FGS bör enligt min mening i avvaktan på utredning om skolans framtid ligga kvar i Uppsala. Ett sådant ställningstagande gör det nödvändigt att närmare utreda hur de funktioner AKS f. n. fullgör för gymnasieskolans räkning skall utföras efter flyttningen av AKS.

Den avveckling av P 1, som jag har förordat i det föregående, aktualiserar frågan om den framtida lokaliseringen av PKAS som f. n. är knuten till P 1. Liksom överbefälhavaren och chefen för armén ansluter jag mig till utredningens förslag att PKAS skall lokaliseras till Ystad och anknytas till P 7.

Luftvärnsskjutskolan (LvSS), som har 14 anställda, lyder förvaltningsmässigt under Roslagens luftvärnsregemente (Lv 3) i Norrtälje. Den är

f. n. förlagd i Svea ingenjörregementets (Ing 1) gamla etablissement i Frösunda, Solna. Fredsorganisationsutredningen har föreslagit att skolan skall flyttas till Norrtälje. Delegationen för lokalisering av statlig verksamhet har förordat samma lokaliseringsort. Föredragande departementschefen anförde vid anmälan av prop. 1973:55 (InU 1973:22, rskr 1973:220) efter samråd med mig att bl. a. Norrtälje kommun skulle tillföras ytterligare militär verksamhet. Jag förordar att LvSS lokaliseras till Norrtälje.

Jag övergår nu till att behandla fredsförbundet i Arvidsjaur. Försvarets fredsorganisationsutredning har påvisat att det inte innebär några militära utbildningsproblem om ett fredsförband lokaliseras till Arvidsjaur. Överbefälhavaren som är ansvarig för krigsorganisationen och chefen för armén som ansvarar för arméns fredsorganisation har från sina utgångspunkter varit kritiska till en sådan lokalisering. Etablerandet av ett fredsförband i Arvidsjaur skall emellertid främst ses som ett led i sysselsättnings- och regionalpolitiken.

Riksdagen antog hösten 1972 (prop. 1972:111, InU 1972:28, rskr 1972:347) ett regionalpolitiskt handlingsprogram för landet i sin helhet. Handlingsprogrammet anger att regionalpolitiken skall syfta till en sådan geografisk spridning av tillgängliga resurser att människorna i skilda regioner kan erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter och likvärdig tillgång till service av social, kommersiell och kulturell karaktär. För att uppnå detta mål skall resurserna i nödvändig utsträckning koncentreras inom de olika regionerna i syfte att skapa differentierade arbetsmarknader och eftersträvad servicekvalitet.

Planen för utvecklingen av den regionala strukturen baseras på en beskrivning av vilka funktioner skilda kommuner eller områden bör fullgöra. Arvidsjaur har hänförs till kategorin regionala centra. Med regionala centra avses orter som har betydelse för sysselsättningen och serviceutbudet inte bara för den egna kommunen utan för en eller flera omgivande kommuner.

Riksdagen har i vår tagit ställning till regeringens förslag angående medlen i den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten där vidtagna och planerade åtgärder inom Vindelälvsområdet särskilt behandlas (prop. 1973:50, InU 1973:7, rskr 1973:248). Området innefattar Arjeplog och Arvidsjaur i Norrbottens län samt Sorsele, Storuman, Malå-Norsjö, Lycksele, Vindeln och Vännäs i Västerbottens län. Ytmässigt omfattar området drygt 10 % av Sverige. Folkmängden i området understiger 1 % av landets totalbefolkning. Området karaktäriseras av en successiv befolkningsminskning från 1960-talets början och av att en omfattande förskjutning i näringsstrukturen har skett. Sysselsättningen i jord- och skogsbruk har kraftigt minskat. År 1972 var i genomsnitt ca 1 300 personer anmälda arbetslösa i området.

Etablerandet av ett fredsförband i Arvidsjaur bör enligt min mening ses i det tidigare beskrivna perspektivet, dvs. dels med beaktande av Arvidsjaur's roll som stödjepunkt för Norrbottens inland, dels mot bakgrund av den regionalpolitiska målsättningen för Vindelälvsområdet som helhet.

Inom försvarsdepartementet har en samhällsekonomisk analys av projektet genomförts. Den har syftat till att kartlägga den totala samhälleliga resursupppoffringen av att fredsförbundet sätts upp. En direkt jämförelse med andra tänkbara konkreta lokaliseringsobjekt har legat utanför ramen för studien. Däremot har antaganden gjorts om konsekvenserna av sysselsättningspolitiska åtgärder som har bedömts bli nödvändiga om förbandsetableringen inte blir av.

Enligt den samhällsekonomiska kalkylen beräknas att fredsförbundet inkl. kommunala följdinvesteringar direkt och indirekt under investeringsfasen skapar sysselsättning i Arvidsjaurregionen åt ca 250 personer i fem år. Här ingår den direkta sysselsättningen vid byggnads- och anläggningsarbete, iordningställande av markområde, vägbyggnationer etc. och den indirekta sysselsättningen genom att materiel och tjänster tillverkas och levereras lokalt eller regionalt. Under driftperioden beräknas vidare förbandsetableringen direkt och indirekt ge upphov till totalt mellan 450 och 500 arbetstillfällen, varav mellan 350 och 400 med regionalt rekryterad arbetskraft. I denna beräkning ingår direkt sysselsatta vid förbundet, indirekt sysselsatta genom förbundets köp av varor och tjänster samt effekten på sysselsättningen inom bl. a. servicesektorn genom olika spridningseffekter.

Enligt kalkylen skulle förbundets uppsättning och drift innebära en sammanvägd statsfinansiell merkostnad över hela livslängden (nuvärde) på ca 150 milj. kr., eller uttryckt som annuitet över en 40-årig livslängd ca 13 milj. kr. Till detta beräknas komma en kommunfinansiell merkostnad för följdinvesteringar på ca 30 milj. kr., eller uttryckt som annuitet ca 2 milj. kr. I kalkylen ingår inte kostnader för flygfält.

Den totala samhällsekonomiska resursupppoffringen inkl. kommunala följdinvesteringar för att sätta upp och driva förbundet beräknas enligt kalkylen till mellan 40 och 75 milj. kr. eller uttryckt som annuitet ca 3–6 milj. kr. Studien tyder således på att den samhällsekonomiska resursupppoffringen av att förlägga ett fredsförband till Arvidsjaur torde ligga lägre än den stats- och kommunfinansiella belastningen av projektet.

De bedömda sysselsättningseffekterna av att sätta upp fredsförbundet utgör ett väsentligt bidrag när det gäller att uppfylla statsmakternas regionalpolitiska målsättning för Norrbottens inland och är ett viktigt led i insatsen för Vindelälvsområdet som helhet. Genom de arbetstillfällen som kommer att erbjudas i samband med uppbyggnaden av etablissemnet i Arvidsjaur kan behovet av andra arbetsmarknadspolitiska insatser i regionen i form av beredskapsarbeten beräknas bli i motsvarande mån mindre.

Mot bakgrund av vad jag i det föregående har redovisat förordar jag att ett fredsförband upprättas i Arvidsjaur. Förbundet bör bära K 4:s namn. Det bör dimensioneras för grundutbildning av ca 650 värnpliktiga. Inriktningen av utbildningen vid det nya förbundet är jag inte beredd att nu ta ställning till. Denna fråga måste närmare utredas. Upprättandet av det nya förbundet och nedläggningen av P 1 innebär att ytterligare ca 650

värnpliktiga kommer att grundutbildas i övre Norrland. Hur dessa bör fördelas på olika förband behöver ytterligare övervägas. Antalet värnpliktiga som utbildas i nuvarande garnisonsorter i Norrland skall dock i huvudsak förbli oförändrat. Det kan i sammanhanget nämnas att ca 1 500 värnpliktiga som är krigsplacerade vid förband med krigsuppgifter i övre Norrland f. n. utbildas i Mellansverige.

Utredningens förslag att det bör tillkomma en särskild samarbetsdelegation för att samordna militära och civila intressen i Arvidsjaur biträds av flera remissinstanser. Även jag anser att en samarbetsdelegation av det slag utredningen har föreslagit bör inrättas. Jag kommer i annat sammanhang att föreslå Kungl. Maj:t att en sådan delegation tillsätts. I samband med att mark för övningsfältet i Arvidsjaur anskaffas bör vissa synpunkter som har framförts av Svenska samernas riksförbund närmare övervägas.

Som framgår av redogörelsen i det föregående har fredsorganisationsutredningen föreslagit att den till K 4 knutna KavKAS flyttas till Skövde. Chefen för armén har tidigare uttalat att KavKAS under alla förhållanden bör flytta från Umeå till Skövde. Han har dock senare anförut att han inte nu vill ta ställning till skolans framtida lokalisering. Inte heller jag är nu beredd att ta ställning i denna fråga.

De förordade organisationsförändringarna medför vissa problem för den berörda personalen. För att mildra dessa förutsätter jag att förändringarna genomförs i nära samråd med den berörda personalens organisationer på såväl lokal som central nivå. Olika åtgärder bör vidtas för att underlätta omplaceringen av denna personal och för att erbjuda övertalig personal annan anställning.

Flera remissinstanser har framhållit de värnpliktigas problem i samband med att ett förband sätts upp i Arvidsjaur. Frågan om särskilda åtgärder för värnpliktiga som fullgör sin tjänstgöring långt från hemorten måste ägnas stor uppmärksamhet i framtiden. Denna fråga, som berör inte bara förbandet i Arvidsjaur, måste beaktas i det fortsatta arbetet. I detta sammanhang vill jag också anmäla att jag inte är beredd att ta ställning till frågan om ett flygfält i Arvidsjaur.

Investeringskostnaden för att sätta upp det nya förbandet beräknas till 150 milj. kr. Härav bör 100 milj. kr. anvisas utanför utgiftsramen för det militära försvaret. Återstående medelsbehov får finansieras genom medel som kan komma att inflyta vid försäljning av S 1:s och AKS:s mark och byggnader i Uppsala samt i övrigt av anslagsmedel inom utgiftsramen genom att de investeringar vid I 1 och P 10, som hade varit nödvändiga om P 1:s värnpliktskontingent skulle ha fördelats på dessa förband, inte behöver genomföras.

Vad beträffar de medel som bör anvisas utanför utgiftsramen vill jag erinra om att medel för sysselsättningsstimulerande åtgärder under elfte huvudtiteln under en följd av år i vissa fall har ställts till förfogande för att betala byggnadsarbeten, materiel m. m. för det militära försvaret. För budgetåret 1973/74 får enligt riksdagens beslut sådana medel disponeras utöver utgiftsramen till ett belopp av högst 20 milj. kr. Enligt min

mening bör motsvarande ordning tillämpas även i förevarande fall. De medel som ställs till försvarets förfogande från elfte huvudtiteln bör således ökas med sammanlagt 100 milj. kr. under den tid om 4—5 år som byggnationen beräknas pågå i Arvidsjaur. Någon höjning av den för budgetåret 1973/74 bestämda ramen om 20 milj. kr. bedömer jag dock inte erforderlig.

Jag vill i detta sammanhang upplysningsvis nämna att de organisationsförändringar som jag har förordat i det föregående medför behov av detaljutredningar på olika nivåer. Några har jag berört i det föregående. Dessutom bör bl. a. möjligheterna att enligt utredningens förslag snarast förlägga viss del av utbildningen av fast anställt plutonsbefäl till Arvidsjaur närmare övervägas. Jag avser föreslå Kungl. Maj:t att vidta de åtgärder som behövs för att detta utredningsarbete skall komma till stånd.

De förordade omorganisationerna bör i sin helhet vara genomförda den 1 juli 1979 i enlighet med en av Kungl. Maj:t fastställd tidsplan. Om förutsättningarna skulle ändras i sådan mån att skäl föreligger att skjuta på organisationsåtgärdernas slutliga genomförande, bör Kungl. Maj:t äga att besluta härom.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att godkänna de organisationsändringar rörande armén som jag har förordat i det föregående.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

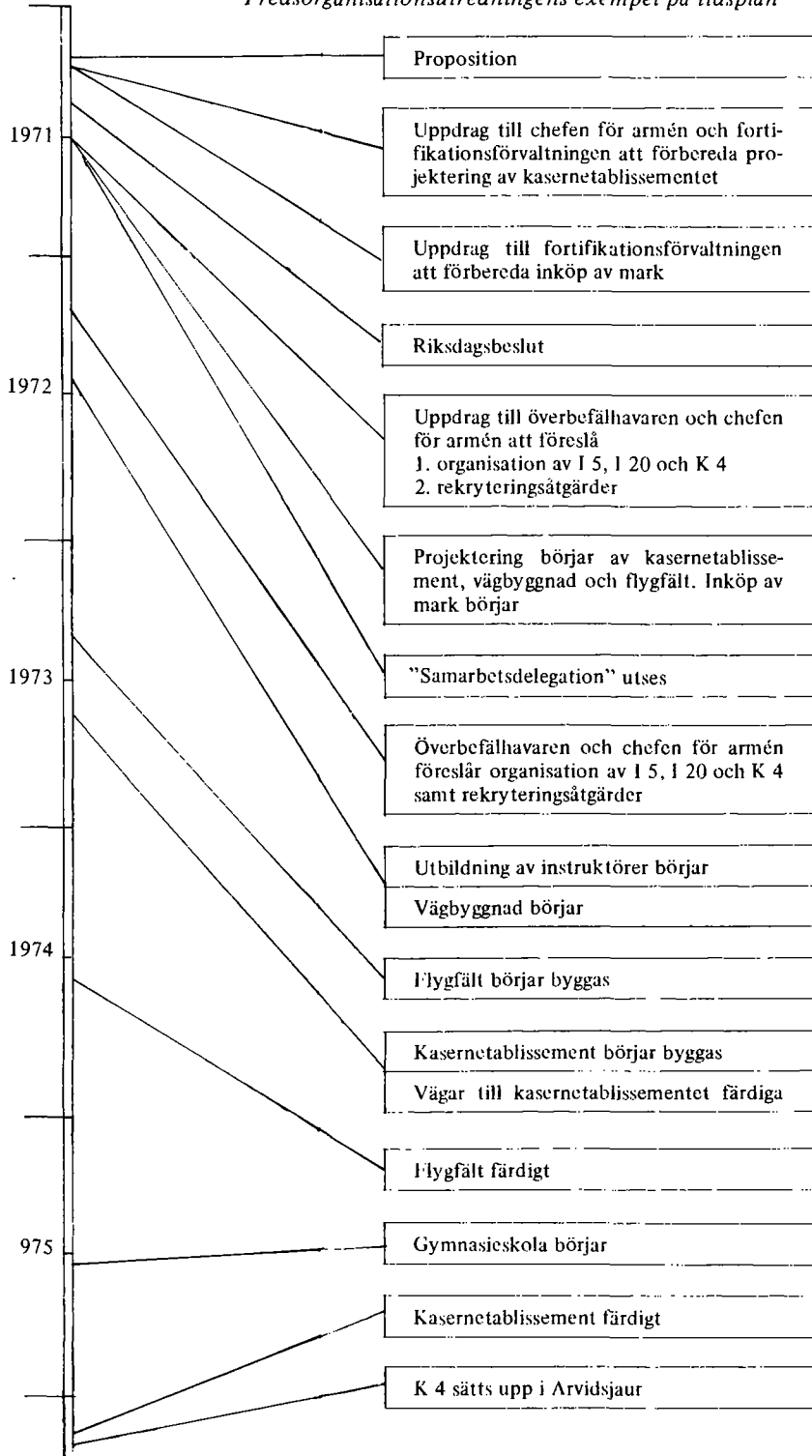
Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga

Fredsorganisationsutredningens exempel på tidsplan

Kalenderår

Innehåll

Förläggning av ett nytt förband till övre Norrlands inland	2
Inledning	2
Fredsorganisationsutredningens principförslag	3
Remissyttrandena	7
Fredsorganisationsutredningens förslag till fredsförband i Arvids- jaur	11
Remissyttrandena	19
Ändringar av fredsorganisationen för vissa arméförband	27
Inledning	27
Nuvarande organisation	28
Förslag av fredsorganisationsutredningen	30
Remissyttrandena	44
Departementschefen	51

Bilaga

Fredsorganisationsutredningens exempel på tidsplan	67
--	----